

„Naš dom“

Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga,
zanimivosti itd.

IV. zvezek.

Ciganka. — Po povelju.

V Celju leta 1900.

Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar.

Ciganka.

Izvirna povest. (Spisal Dragotin Vrenko).

I.

Po prašni cesti, ki pelja iz Zagreba v Reko, se je počasi pomikala tropa Ciganov. Vroč poleten dan je bil in solnce je silno pripekalo na začrnele obraze večnih popotnikov. Suh, bel konj je vlekel potrt voz za seboj; a nadležne muhe mu niso dale miru in zdaj pa zdaj je malo postal, da je kakega tacega nadležnega sopotovalca z močnim udarcem na trebuh, odstranil; tedaj pa je majhen deček, ki je korakal konju na levi, ponosno zavihtil bič in ga podolgoma udaril po rebrih, katera bi se bila dala prešteti, in kljuse je zopet potegnilo. Dolge umazane črte, katere so bile vrezane skozi dlako po koži, so pričale, da je delalo bičanje umazanemu paglavcu mnogo veselja. Jezik iz gobca moleč se je črni psiček vestno držal v senci med zadnjima kolesoma in

naglo sopél za vozom, katerega je zakrivala iz različno-barvnih cunj sešita plahta. Vkljub temu se je videlo v vozu popolnoma nago otroče, ki se je glasno kričeče premetavalo sem in tja in poleg njega Ciganka srednje starosti, ki je pa kot čudno nasprotje kamenitemu kipu enaka molče zrla pred se na belo cesto. Ni se zmenila za vpijoče dete poleg sebe, ki je malo utihnilo, a z nova začelo še močnejše kričati, niti njene trepalnice se niso zganile.

Nekaj korakov za vozom je potovala druga druhal, obstoječa iz sedem oseb. Star Cigan, ki se je po svoji visoki rasti in širokih plečah od drugih odlikoval, je zdaj stopil malo hitreje in se bližal vozu. Čudno zamišljen je bil in ni se zmenil za mladega Cigana, ki je veselo pesmico pel in metal gitaro na hrbtu sem in tja. Stopil je k vozu in umiril kričečega ptička. Zdaj se je tudi Ciganka zdramila in ga vprašala, kako daleč je še do vasi Orehovice. On jej ni takoj odgovoril, temveč pogledal po cesti naprej in potem s prstom na posamezno hišo ob cesti kazaje, rekel:

„Tam-le je neka krčma, pri kateri zavijemo na levo v gozd.“

„Kaj bom pa jaz?“ vpraša ga ona nevoljna. „Dva dni gotovo ne morem več pretrpeti! Kaj misliš, da bi storila?“

„Ali moreš nocoj še v Reko prilezti?“

„Kaj hočem v Reki?“ ga ona začudeno vpraša, toda kakor bi bila njegove misli uganila, ne pričakuje delj odgovora.

On jej tega tudi ni dal, temveč vzal je dečku bič iz rok in prijel konja za uzdo. Prišli so do krčme, tik katere drži steza v bližnji gozd, ki leži za vasjo Orehovico na levi strani, če se gre proti Reki. To je stalna postaja vsem Ciganom, kateri po teh krajih potujejo in skoraj teden ne preteče, da bi ne imeli tamkaj ti čudni romarji svoj tabor.

Tudi naši Cigani so se utaborili v hladni senci kraj gozda. Konj, kateri je dobil zlato svobodo, se je leno pasel po gozdu okoli ognjišča, katerega so si kmalu napravili. Ciganke so kuhale kavo in krompir, drugi pa so se polegli po mehkem mahu v gosti senci. Star Cigan, kateremu se je hitro spoznalo, da je gospodar ali glavar tej družini, je pomagal svoji ženi z voza. Videlo se jej je, da že težko hodi in da jo že obiskujejo slabosti. Vsedla se je s svojim možem na tla in pričakovala kave, da bi se malo okrep-

čala. Tiho, da drugi niso slišali, sta se pogovarjala in čez nekaj časa se njima je na obrazih bralo, da je bil sklep gotov. Zdajci je bila tudi južina gotova in cela družčina se je zbrala okoli velike kositarske sklede; borna jed jim je šla dobro v tek in živo govorjenje in klepetanje med ženskami je pričalo, da so bile dobro razpoložene. Kmalu so se razšli na vse strani. Fantje so vzeli vsak svoje gosli in gitaro in šli v vas svirat od hiše do hiše. Starejši dve dekleti, če jih smemo tako imenovati, sta šli v bližno krčmo, če bi se kaj gostov dobilo, ki so radovedni, kaj jih še v prihodnjosti pričakuje; znale so namreč kar iz dlani desne roke usodo tega ali onega človeka brati, kar jim je prinašalo različnih daril.

V taboru sta se pripravljala gospodar in njegova bolna žena na odhod v Reko; tri ure hoda je do mesta, torej se je bilo treba podvzati. Žena je oblekla najboljšo obleko in ni ji bilo veliko izbirati, ker zaloga ni bila prav bogata. Gospodar je med tem tem naročal mlajši, osemnajstletni deklici, da naj pazi na deteta in drugim, ki so se razšli naj pove, da ga naj čakajo na tem prostoru, dokler se ne vrne. Dekle ni bilo radovedno, kam da gresta in kaj menita

storiti, temveč vzelo je dete na roke in šlo za dečkom, kateri se je plazil po goščavi za konjem.

Solnce je že davno zašlo in trden mrak se je vlegel na vročo zemljo. Hladen veterc je pihljaj od morja sem in zvalil prebivalce mesta Reke na prosto. Kar mrgolelo je po ulicah različnih ljudi, kateri so se sprehajali ali pa se od svojih opravil vračali domov. Posebno živo je bilo na obrežju, kjer se je množica šetala, kakor mravlje nemirno sem in tja, če se jim mravljišče raznese. Iz luke sem se je slišalo glasno petje veselih mornarjev, kateri so na krovu počivali od dolgega truda vročega poletnega dne. Na majhnih valovčkih pa so se v lahkih čolnih zibali mladeniči in dekleta, ki so se vozili v dobrodejnem mraku na samotne sprehode in uživali kratko srečo tega življenja.

Tam zunaj mesta na mostu, ki pelja čez reko Fiumaro, sta stali dve osebi. Čudno je bilo, da sta se skušali kolikor mogoče ljudem izogibati in postavili sta se v senco, tako, da ju ni lahko vsakdo spoznal, če ni bližje stopil. Bil je stari Cigan s svojo ženo, torej ni bilo čudno, da se je skrival; kajti mestna straža bi ga bila takoj s spremljevalko vred odpeljala v zapor,

če bi ga bila spoznala. Živo sta se razgovarjala o neki važni stvari in ona ga je zopet in zopet izpraševala. Na vsako vprašanje je dobila natančen odgovor in naposled sta se vendar poslovila. Slovo ni bilo zanimivo; objela se nista — o poljubu ne smemo govoriti, — niti rok si nista podala. Prej ko sta se razišla, je še zašepetal:

„Lekarni nasproti — na Korzo!“

Ciganka se je zgubila v množici, katera se je sem in tja po mestu šetala, Cigan pa se je vrnil po temni cesti nazaj v Orehovice k svojemu taboru.

II.

Ni nam treba na dolgo in široko opisovati Reko, važno trgovsko mesto ob sinji Adriji; takih popisov in opisov se dosti najde in — mesto je mestu podobno. Vsakdo izmed dragih bralcev in bralk, če je že bil v Reki ali ne, si lahko predstavlja dolgo, široko ulico sredi mesta: „Corso“. Na obeh straneh se vrstijo skoraj nepretrgano prodajalnice različnega blaga in sicer takega blaga, da bi človek, ki prvičkrat v ulico stopi, rekel: To je samo srebro, zlato, svila in

druge dragocene reči. Bogastvo se vrsti za bogastvom in premožni trgovci vedno množijo in vekšajo svoje denarnice z ničemurnim, posvetnim zlatom.

Gospod Migolič je stanoval v tej ulici v veliki prostorni in lepi hiši s tremi nadstropji. Bil je trgovec, a njegovo slabo zdravje mu ni dopuščalo se še delj truditi z delom in ko mu je prva žena brez otrok umrla, je opustil trgovstvo, katero mu je že precej bogastva doneslo, in se preselil v svojo hišo na „Corso“, da bi obilen sad znojnega truda v mladosti, v miru užival. Da bi pa to samotno življenje ne bilo preveč dolgočasno in enolično, vzel si je drugo ženo, lepo, a ne bogato mlado udovo, s katero sta že precej časa srečno in v slogi živela. Lepo, elegantno stanovanje sta si ustanovila v prvem nadstropju gospod Josip in gospa Marija.

Spodaj pri zemlji so bile prodajalnice, od drugih trgovcev najete; tudi široka, prostorna veža ni bila prazna; ob obeh stenah so se po vrsti naselile prodajalke vsakovrstnega drobnega blaga; do pozne noči so sedele skrite za svojimi nogavicami, ruticami in trakovi ter se živahno pogovarjale o mestnih novicah. Iz veže se je prišlo po kamenitih stopnicah na mostovž v

prvem nadstropju. Srednja vrata iz mostovža so peljala v sredno veliki salon; na levi od salona je bila majhna soba, katera je pa še imela poseben vhod; na desni so se vrstile tri sobe. Vsa oprava je pričala o bogastvu prebivalcev. V drugem in tretjem nadstropju so stanovali tuji ljudje, ki so plačevali mesečno najemnino.

Gospod Josip Migolič je bil značajan, miren mož srednje velikosti; kruljev je bil, torej se bolj doma držal; tudi veliko prijateljev ni imel in najrajši je sedel v majhni sobi poleg salona v mehkem naslanjaču, kjer je bral časopise, znanstvene in zabavne knjige in pušil iz dragocene turške pipe, katero je prinesel v svojih mladih letih iz Azije seboj. Včasih je tudi vstal in se sprehajal po sobi in salonu. Zadovoljno si je gladil svojo mehko črno brado. Na sprehod je šel, če je bilo lepo in mirno vreme, na teden po dvakrat ali trikrat doli na obrežje, kadar se je že mračilo; na takih pravilnih sprehodih ob morju je skoraj neprestano gledal na velike ladije, katere so se v luki zibale, tudi on se je vozil po morju in sicer na svojih ladijah, kupčeval je po vsih delih sveta in si s tem pridobil precej bogastva. Posebno se mu je razvedril obraz, če je s svojo soprogo bil skupaj, na ka-

tero je bil ponosen. Bila je lepa žena visoke, a ne zelo vitke rasti; odkritosrčna, blaga duša ji je sijala iz milih očij; njeno prostosrčno, prijazno uljudno in lepo vedenje je bilo posebno ubogim znano, med katere je delila obile darove pri vsaki priložnosti, ker nista imela otrok, ji je soproj vso bogastvo prepustil, naj ga obrne v pomoč ubogemu človeštvu; podporna društva, bolnišnice in drugi zavodi za podpiranje ubogih so dobivali zdatne doneske iz njenih radodarnih rok. Srečno je živela s svojim možem in mu skušala na vse načine čas krajšati. Imela sta le jedno strežajko, katera je vso delo opravljala in to je lahko storila, kajti gospa ji je povsod pomagala; in Ana je bila tudi zadovoljna s svojo gospodo.

Bilo je tistega poletnega večera, ko je Ciganka, poslovivši se od Cigana, zgubila se v sprehajajoči se množici. Gospod Migolič se je pozno vrnil s svojo gospo od sprehoda na obrežju in kmalu so se spravili k počitku. Malo ljudij je še bilo na ulici. Zdajci pride po sredi ulice doli ravno tista Ciganka. Plaho se ogleduje okoli sebe in si zakriva obraz, da bi jo straža ne spoznala. Kakor da bi kaj iskala, gledala je na poslopja na desno in levo, in ko vidi lekarno,

Na dvorišču blizu veže je stanovala hišina Pepina s svojim možem, s katerim sta za snažnost celega poslopja imela skrbeti in ni se jima slabo godilo; stanovanje sta imela zastonj, gospa Migoličeva ju je tudi podpirala in vrh tega sta si še z drugim delom precej zaslužila. Sinoči, ko se je spravljala k počitku, sliši naenkrat neko stokanje iz veže sem, kakor da bi kdo v budih bolečinah ječal. Nekaj časa posluša, a vedno bolj razločno sliši čudno ječanje. Groza jo je bilo in zbudila je moža, ki je že spal, da bi šla pogledat, kaj se v veži godi. Malo nejevoljno je zamrmral, da ga ne pusti v miru spati, a vendar je vstal in tiho sta s Pepino lezla v vežo. Tukaj vzdigne ona luč malo višje in čudni prizor se pokaže strmečim očem. Ciganka je v težkih bolečinah stokala, na prvih stopnicah sloneča in pri njenih nogah je ležalo na trdih tleh novorojeno dete.

Od začetka nista vedela, kaj bi počela. Ali bi na pomoč klicala? Ljudje so že večidel vsi spali in saj bi se tudi nihče ne bil zmenil za ubogo Ciganko, kakor gospa Migoličeva; a ta je že spala in nista si je upala buditi. Toda v takem položaju ni bilo dolgo za premišljevanje, temveč pomagati je bilo treba in sicer kmalu,

da se življenje ubogega deteta reši. Vzdignila sta Ciganko in jo nesla z detetom v svoje stanovanje, kjer sta jo položila na posteljo. Kakor sta vedla in znala, sta ji stregla in čula pri njej skozi celo noč. Zjutraj je hitela Ani povedat novico.

Ko je gospa Migoličeva vstopila, ji Pepina vse natančno pripoveduje in jo vpraša, kaj bi počela sedaj s Ciganko; pri sebi da je ne more obdržati in da bo to policiji naznanila. Blagodušna gospa pa prevzame vso skrb, reče Ani, ki je za njo prihitela in po strani gledala rujavo Ciganko na postelji, naj pripravi sobo poleg salona in pošlje po zdravnika; potem stopi k Ciganki, ki pa je z zaprtimi očmi čisto mirno ležala in ni je hotela zdramiti. Naposled še vse uredi, kar je treba pri takšnih slučajih in da se bo Ciganka brez poškodovanja v prvo nadstropje prenesla, stisne Pepini nekaj okroglega v roko in odide vse to svojemu soprogu poročat. Ta je bil z vsem zadovoljen, kar je njegova draga uredila in preselil se je s svojimi časopisi in knjigami v drugo sobo, na desno od salona.

Kmalu potem je tudi že Ciganka ležala z detetom v mehkih blazinah v prvem nadstropju; zdravnik je natančno naročil, kako ravnati ž

njo in milostiva gospa in Ana sta ji stregli kakor kaki kneginji.

Med prodajalkami v veži ni imelo občudovanja ne konca ne kraja, ko jim je Pepina pripovedovala čudno novico in nekaj je še morala iz svoje domišljije dostaviti, da je zadostila radovednosti svojih slušalk. Seveda je moralo to ostati med njimi in k večjemu se je smelo povedati le kaki dobri prijateljici. Vkljub temu je vedelo to novico prihodnje jutro vse mesto natančno.

III.

Po kosilu se je gospod Migolič spravil k navadnemu popoldanskemu počitku. Ana je pospravljala po kuhinji in sama pri sebi predarjala, kaj bode milostiva s Ciganko in otrokom počela. Gospa je med tem zopet šla k Ciganki, vzela dete na roke in ga milo gledala; bilo je tako lepo in ljubo otroče s plavimi očmi, kar je gospa s čudenjem zapazila, kajti majhno deklece bi imelo imeti po pravilu črne oči po svojem rodu. Lahno ga je zibala na rokah in otožni čuti so se vzbujali v njenih prsih. Zakaj jej ni sreča določena, da bi tudi ona mogla svoje dete pestovati? Kako bi ga ljubila in ga z vso skrbjo

materne ljubezni vzgojila! Zdajci se zdrami Ciganka, plaho pogleda okoli sebe po sobi in ko zagleda gospo z detetom na rokah, se ji velike črne oči čudno zasvetijo.

„Kje sem, gospa?“ vpraša s slabim glasom in kakor da bi jo bilo strah, se ogleduje po sobi.

„Le mirni bodite“ odgovori ji gospa in položi dete na posteljo, „pri dobrih ljudeh ste! Ne bojte se, da bi se vam kaj žalega storilo!“

„Ah milostiva gospa, kako ste dobri! A s čim vam bom vse to povrnila?“

„Kako ste pa prišli tukaj v našo vežo, da vas nihče ni prej zapazil?“ vpraša zdaj gospa, ker radovedna je bila, kako in od kod je Ciganka prišla v takem stanu.

„Oh milostiva gospa, jaz sem uboga zapuščena žena!“ zdihuje Ciganka, da se je moralo človeku srce topiti.“

„A, kje imate pa vašega moža? Sami vendar niste potovali?“ vpraša gospa pomilovalno dalje.

„Vsi so me zapustili, ko nisem več mogla dalje; za cesto sem padla utrujena na tla, a nihče se ni brigal za me. Prosila sem in vpila za njimi, vse zastonj! Čez nekaj časa sem vstala z zadnjimi močmi se privlekla do mesta. Mislila

sem, da me bo straža zapazila, pa vendar sem se še zamogla skriti v vežo in tukaj nisem mogla več naprej.

Gospa jo je zvesto poslušala in smilila se ji je uboga žena; čeravno je bila Ciganka, in Cigani nikjer niso na dobrem glasu, je vendar gospa Migoličeva mislila, da resnico govori. V svoji poštenosti in radodarnosti ni poznala hudobije in hinavstva, katero je Ciganka dobro znala skrivati. Sklenila je torej Ciganko in otroka obdržati pri sebi, dokler popolnoma ne okreva in ne more dalje in jo vprašala, če pusti otroka krstiti; da bo to sama oskrbela, se samo ob sebi razume. Ko je Ciganka v to privolila, je poslala po babico in proti večeru so nesli majhnega ciganskega otroka h krstu. Gospod in gospa Migolič sta bila botra.

Komaj se je Ciganka čutila samo, skloni se v postelji po konci in pazljivo posluša, če ni nikogar blizu. Vse je bilo tiho, le spodaj po ulici se je slišalo živahno gibanje. Vstane in gre k oknu, kjer je stala majhna miza; miznico odpre in na vse strani se oziraje, kakor bi se bala, da jo kdo opazuje, privleče iz nje težko zlato verižico: rahlo jo položi na mizo in dalje išče; kmalu se zadovoljno zasmehlja in položi zraven

verižice, dva dragocena zlata prstana; potem zopet poslušaj, če se nihče ne bliža, zapre miznico in shrani zlatnino v žep svoje obleke, katera je visela pri postelji čez stol. A ni še bilo zadosti. Kakor kača, ki po mehkem mahu leze, a pri najmanjšem šumu obstoji in se zvije, tako se je Ciganka plazila po sobi sem in tja in iskala, kaj bi se še dalo zlahka shraniti, da bi ne bilo sumljivo. Mnogo vsakovrstnih drobnih reči se je našlo po sobi raztresenih, kakor majhno zrcalo, lične ščetke, glavniki itd.: vse je potovalo v prostoren Cigankin žep. Ob steni je še stala velika omara; tudi tukaj je poskusila Ciganka svojo srečo in priznati jej moramo, da je vse predalce bolj natančno preiskala, kakor morda sodni adjunkt, ki išče kaj sumljivega zaradi kake tatvine ali uboja. Razven drugih dragocenih rečij omenjamo samo šest svilnih rut, katere si je shranila za spomin. V salon si ni upala stopiti, kajti zunaj so se že slišali koraki in v jednem trenutku je bila v postelji.

Migoličevi so se vračali od krsta domov. Gospa in babica sta prinesli Ciganki, ki se je napravila kakor da bi se bila ravnokar iz dobrodejnega spanja zbudila, otroka nazaj. Ciganka ga vesela vzame na roki, stiskuje na prsi in

ga poljubuje. „Kakšno ime ste ji dali?“ vpraša hitro.

„Marija je, Marija,“ oglasite se gospa in babica skupaj.

„Oh, moja ljuba, majhna Marijica, zlata Marijica, začne deteta ljubkovati; „o draga, dobra gospa, tisočkrat vam naj Bog povrne, da ste se me usmili in da mi Marijica živi“ začne se zahvaljevati gospej in ji hoče roko poljubiti, toda ona tega ni pripustila in stopila od postelje. To ji je bila dosti velika hvala, da je zamogla ubogi ženi pomagati in jo tako osrečiti.

Gospod Migolič je malo počasneje hodil in se torej tudi malo kasneje domov vrnil. A komaj je palico in klobuk odložil, ko že nekdo na vrata potrka in v salon stopi — Cigankin mož.

G. Migolič je srpo pogledal čudnega gosta in ga vprašal, kaj ga pelje k njemu; toda mislil si je tudi takoj, da mora biti kaj zaradi Ciganke.

„Častiti gospod, ne zamerite, — ali ni tukaj v tej hiši neka Ciganka?“ vpraša sedaj Cigan in neustrašljivo gleda gospodu v oči.

„Da, ali kaj hočete ž njo?“

„Ona je moja žena in —;“ dalje ni prišel, kajti Migolič mu je presekal besedo, malo bliže stopil in mu strogo očital:

„Tako, tako, vi ste njen mož! Ali tako skrbite za svojo bolno ženo, da jo za cesto pustite nezavestno ležati?“

Cigan zadnjih besed ni popolnoma zastopil, a tukaj se je bilo treba opravičiti; vedel namreč ni, kako se je njegova žena lagala.

„Častiti gospod, jaz nisem tega kriv,“ opravičuje se, „verjamite mi! Jaz sem na potu precej zaostal in ko sem zvečer prišel k mojim ljudem, so mi pravili, da je šla moja žena v Reko, šel sem torej za njo, da bi jo našel.“

„Kako pa ste zvedeli, da je ravno v moji hiši, če je vse res, kar ste mi zdaj pravili?“

„Hodil sem celi dan po mestu okoli in povpraševal, toda nihče mi ni znal kaj gotovega povedati, in ko pridem na Korzo, vidim dve ženski nesti otroka od krsta. Šel sem za njima in vprašal prodajalke v veži, čegav je ta otrok in povedale so mi, da je neka Ciganka tukaj v hiši porodila.“ Ni še bil popolnoma gotov s svojim pripovedovanjem, ko stopi gospa Migoličeva v sobo. Cigan je pogledal skoz odprta vrata v sobo in njegove oči so se srečale s Cigankinimi.

Migolič hitro razloži svoji soprogi, kaj da želi Cigan.

„Kaj hočete sedaj z vašo ženo“, se obrne gospa k Ciganu. „Z vami ne more iti, ker je še preslaba.“

„Jaz mislim, da bo šla;“ odgovori Cigan, „tukaj je ne morem pustiti, da bi gospodi delala nadlego.“

„Saj lahko ostane tukaj, dokler ne bo okrevala“, mu pravi gospa; „mi ji radi pomagamo in ne bojte se, da bi vam bilo treba kaj plačati!“

Cigan bi bil sicer s tem zadovoljen, toda z njegovo ženo sta drugače nameravala. Prosil je gospo, naj ga pelje k njej, ker bi rad videl svojega otroka.

Babica je bogato obdarjena že prej odšla.

Ciganka je v postelji sedé pestovala otroka, ko je vstopil njen mož; nikakor je ni to iznenadilo, kajti pričakovala ga je že in ko se je k Marijici pripognil, da bi si jo dobro ogledal, mu je nekaj zašepetala na uho, kar pa ni slišala Migoličeva gospa, ki je zadaj prizor opazovala.

„Ali boš mogla iti z menoj?“ vpraša zdaj Cigan svojo ženo sklonivši se po konci. „Tako dolgo sem te iskal.“

„Seveda grem; a kje imaš naš voz?“

„Doli blizu Bukara.“

„Pa kako boste šla tako daleč peš?“ pravi gospa skrbno. „Po poti boste onemogla in ubogo dete vam lahko zboli.“

„Ne zamerite blaga gospa, pa jaz sem že dovolj močna in že lahko grem. Vi ste tako dobra, milostiva gospa, toda jaz vam ne smem dlje nadleže delati.“

„Le ostanite še, le ostanite,“ sili gospa dalje, „vsaj dva ali tri dni, da se še bolj okrepčate.“

„Ne, to ne gre na nobeden način!“ zavrne zdaj odločno stari Cigan. „Presrčna vam hvala, milostiva gospa, pa to ne gre.“

In to je odločilo. Gospa je še poskušala jo pridržati in tudi gospod Josip, kateri je vstopil, je prigovarjal Ciganu, da je še žena preslaba in da ne more tako daleč priti. A vse ni nič pomagalo in Migoličeva sta se morala udati.

Ana je hitro pripravila dobro in zdatno večerjo, da se bosta okrepčala za pot, gospa pa je prinesla Ciganki nekaj ponošenih, a še lepih oblačil, katera je morala obleči, potem nekaj perila in par srebrnih tolarjev, katerih se je sicer branila, ko je pa gospa ni videla, jih je hlastno spravila v svojo krilo, katero je hranilo že precej zakladov. Tudi gospod Migolič je oblekel starega Cigana po mestni šegi in mu podaril

zraven krstnega lista par novih bankovcev za vzgojo majhne Marijice, katero je povila gospa v čisto sveže plenice, za spomin pa ji je obesila okoli vratu zlato verižico z zlatim medaljonom, v katerem so bile slike od njenega soproga in od nje. Nihče bi ne bil spoznal v lepih mestnih oblačilih ciganskega para, ko sta se poslavljala od Migoličevih. Gospa je še jedenkrat vzela dete na roke in ga poljubovala; tako rada bi si ga bila obdržala, a ni si upala izreči te misli pred svojim možem. Malo težko ji je bilo slovo od majhne Marijice, katere ne bo več videla. Cigana sta se tisočkrat zahvaljevala za velike dobrote in bogate darove, katere sta sprejela, in poljubovala gospodu in gospej roke.

Mračno je že bilo, ko sta odhajala ta dva čudna gosta iz Migoličeve hiše in Pepina, katera je pri vežnih durih stala, je hotela Marijico še jedenkrat videti, ker se je takorekoč v njenem stanovanju rodila.

IV.

Migoličeva gospa je tistega večera še dolgo sedela zamišljena v salonu. Majhna Marijica, katero je par kratkih ur pestovala in h krstu nesla, ji je tako zelo k srcu prirasla. Želela si

je, da bi to ljubo dete, ki je imelo tako lepe modre oči, ostalo pri njej in se nadejala, da ji ga bo Ciganka tako ali tako pustila; kajti vedela je, da se takšni potujoči ljudje radi znebijo nadležnih otrok in mislila si, da je Ciganka ravno zaradi tega prišla v mesto in v njeno hišo. Razven tega je lepo dete vzbudilo v mladi gospej materino ljubezen, katera spi v vsakem ženskem srcu. Usoda njej ni te sreče določila, da bi zamogla svojega otroka pestovati in zdaj sama sebe ni razumela, zakaj ji je ravno to cigansko dete vzbudilo blage čute v prsih. Toda upanje, ta neznana moč v človeškem življenju, tudi nje ni zapustilo. Zlate nade in bujne želje so se oživele v njenih prsih in vedno se ji je vsiljevala misel, da še dobi dete nazaj. A kmalu je zopet takšne misli zavrgla, pa — zopet in zopet so se vrnile in ni se jih mogla otresti, dokler je ni objel pozno v noči le spanec in jo zazibal v sladke sanje, v katerih je gledala vse svoje želje izpolnjene.

Sedela je pri zibelki, iz katere sta jo gledali dve drobni modri očesci tako milo; ljubki obrazček se ji je smehljajal izpod bele odeje in oko se ji je rosilo od veselja. Srečna je bila in vzdignila je majhno Marijico iz zibelke; posku-

šala je že hoditi, po jeden korak in drugi, naprej ni šlo; šibke nožice so bile še preslabe in trudno dete je položila nazaj v zibelko. „Hajtutu, hajtutu“ ga je jela zibati in kmalu je spal angelček mirno sladko. Tudi ona je zadremala in glava ji je padla na prsi. — Milo vpitje jo prebudi in — zibelka je bila prazna; a tam pri vratih je še videla Cigana, kateri je bežal z detetom. Za njim bi rada planila in klicala na pomoč, toda bila je kakor privezana na stol in grlo ji je bilo zadrženo; vse moči je napenjala, a zaman; le milo vpitje je slišala še od daleč.

Kaj je to? — Ali so sanje, ali je resnica? Ne ječi nekdo zunaj pri vratih? Gospa se je vzbudila in poslušala. „To niso sanje!“ Hitro vstane in obleče plašč. Zdaj se je spomnila, kaj se ji je sanjalo; po ušesih ji je še pa donelo milo vpitje majhnega otroka. Gre k oknu, skozi katero je že sijal beli dan, da bi se razvedrila. Čelo jej je bilo potno od mučnih sanj in sama sebi se je smejala, da so jo zamogle sanje tako prestrašiti.

Stoprav, ko se misli vrniti v postelj, da bi si še malo odpočila, se sliši zopet slabo ječanje zunaj. Gospa se prestraši. „To niso sanje!“ vsklikne in hiti v salon. A zopet je vse tiho.

Morda se ji je samo tako zdelo, kajti sanje so ji stopile tako živo pred oči. Ko pa stopi bliže vrat, sliši razločno tiho ječanje zunaj na mostovžu. Hlastno odpre vrata in skoraj se zgrudi na tla, ko zagleda pred seboj na pragu dete v cunje zavito; malodani na njega stopila. Od strahu trepetaje je vzela nedolžnega črvička na roke in šla Josipa klicat. Ta jo začudeno pogleda, ko vidi dete in soproga mu je morala vse natanko razložiti, kako in kje ga je našla. Na prvi pogled sta oba spoznala, da je to cigankino dete. Toda belih pleníc in zatega medaljona na verižici sta zastonj iskala. Dete je bilo zavito v raztrgane in umazane cunje in to je hitro razodelo vso cigansko hinavstvo in hudobijo.

Zdajci je tudi Ana prestrašena prišla pogledat, kaj se je zgodilo; kajti čudno se ji je zdelo, da so vrata v salon tako zgodaj odprta in, kakor je pripovedala, se je tudi njej zdelo, da se je nekdo zunaj jokal. Kar mrzelo ji je, ko je videla zdaj lepo dete v tako grdih cunjah zavito in kmalu je uganila, zakaj je Ciganka prišla k gospodi.

Čeravno je bilo še malo zgodaj, je vendar gospod Migolič vstal; sumljivo se mu je zdelo

Cigankino dejanje in hitro je spoznal, da so prišli Cigani samo za to k njemu, da bi kradli. To je pričalo oropano dete. Šel je torej takoj v sobo, kjer je ležala prejšni dan Ciganka. Kmalu je zapazil tatvino in naravnost se napotil k policiji, ne da bi dobil ukradene reči nazaj, temveč, da bi se Cigane kaznovalo; njemu ni bilo mar rečij, katere so zmanjkale; saj je bil bogat. Samo za eden prstan mu je bilo žal, katerega je imel od svoje prve soproge.

Migoličeva gospa od veselja ni vedela, kaj bi počela; njene želje so se spolnile in nikakor ni ugibala, na kakšen način je prišlo dete v njeno hišo nazaj. Na čudne sanje se je spomnila in pritisnila otroka še bolj na prsi, da bi ji ga Cigan ne vzel.

Ana je menila, da je pač Ciganka prejšni večer kje zunaj mesta otroka slekla, potem ga v grde cunje zavila in nazaj prinesla, češ, naj ga ima gospa, saj je bogata, njej pa le nadlego dela; napačno tudi ni storila, mislila si je dalje, ko je videla, kako veselje ima gospa ž njim. Malo več dela bo že imela, to je res; pa saj se še lahko kak drug človek dobi, kateri jej bo pomagal. In ni se prevarila; kajti kmalu jo je gospa vprašala, če ve za kako pestunjo in do-

jilko, katera bi hitro prišla. Ana je nekaj časa premišljevala, kje bi se pač taka ženska dobila, ki zna otroke lepo po rokah nositi in dojeti; in hitro jo je zadela. Spomnila se je na Florjanovo Meto, njeno prijateljico iz domače vasi in povedala je takoj gospej, da je Meta zanesljiva ženska, kar se pestovanja tiče, da je že služila pri gospodi za dojilko in še veliko lepih lastnostij je naštela, katere si pa lahko mislimo. Gospa je bila zadovoljna in velela je Ani, naj piše takoj po njo.

Ana je potem po zajutрку precej dolgo pisala in načrčkala štiri velike strani; pisava jej je namreč delala mnogo težav in Meti je morala natanko popisati, kako so otroka dobili v hišo, kako se ji bo dobro godilo pri njeni gospodi, kako je mesto lepo in da bo morje videla vsaki dan itd.

Zgodaj predpoludne je prišel policijski uradnik k Migoličevim. Gospa mu je morala natančno opisati Ciganko in kakšne so bile ukradene reči. Potem so še jedenkrat preiskali vse stanovanje vestno, če bi se še kje kaj pogrešalo. Uradnik si je vse zaznamoval ter se poslovil z zagotovilom, da bodo Cigane gotovo ujeli in jih strogo kaznovali. Gospej je bilo to vse jedno, če

jih dobijo ali ne, in rajši bi bila imela, če bi jih ne, ker potem bi njej otrok ostal. Gospod Migolič pa se je zopet spravil v svojo sobo in začel pridno pušiti in brati, kajti v zadnjem času je nekaj zaostal in časopisi so redno dohajali.

Policijski uradnik se je na vse moči trudil, da bi ulovil Cigane, toda zastonj; in to ga je grozno jezilo. A najbolj ga je razkačilo, ko mu je njegov prijatelj pripovedoval, da je bila čez noč neka Ciganka v zaporu, katera je popolnoma tako izgledala, kakor jo je on popisal. In on ni od tega nič vedel! Prijatelj mu je dalje pripovedoval, da jo je, ko je v Migoličevo vežo zginila, pri durih pričakoval in potem v zapor odpeljal; a ker ni bilo nič sumljivega pri njej najti, jo je danes zjutraj spustil. Pri zadnjih besedah bi ga bil menda uradnik najraje zadavil, a niti besedice ni črhnil, ampak začel je, roke v laseh, dirjati po sobi sem in tja in preklinjati svojega prijatelja, da tega ni prej povedal.

Cigani so ušli. Ne sluha ne duha ni bilo po njih v okolici, ne v bližnji, ne v daljni; zginiti so, kakor da bi jih bila požrla zemlja. V Orehovici so sicer ljudje pravili, da so še včeraj videli v gozdu voz in belega konja; toda danes zjutraj jih ni bilo več nikjer.

Čez par tednov je došlo poročilo iz Slavonije, da so se tam doli Cigani klatili, kateri so popisanim precej enaki; a prej ko so si jih mogli dobro ogledati, so že tudi odišli. Policijski uradnik v Reki si je zastonj pulil lase; naposled je vendar pozabil na Cigane.

Pri Migoličevih se je zdaj domače življenje dokaj spremenilo. Meta je prišla četrty dan potem ko ji je Ana pisala, in takoj prevzela vzgojo majhne Marijice, katero je kmalu v Marico prekrstila; rekla je, da se tako ime ložje izgovarja. Ana je imela tudi malo več dela kakor poprej, pa zato ni bila nejevoljna; samo to jo je nekaterokrat jezilo, da se ni mogla tolikokrat sniti s svojim Markom, s katerim sta si bila malo na roke. Prijatelji in znanci so dohajali in odhajali skoraj celi dan, kar prej ni bila navada. Vsak je hotel natanko zvedeti novico in videti majhno rejenko. Gospa pa je z veseljem vsakemu pripovedovala o Ciganki in o drugih okoliščinah; in če Marica ravno ni spala, prinesla jo je v salon in vsak jej je moral pritrditi, da je lepa. Gospod Migolič pač ni bil zmerom tako vesel, kakor njegova soproga. Čeravno je sem pa tja vzel lepo Marico na roke in jo malo popestoval, pa vendar se je šel sedaj

skoraj vsak dan sprehajati, kajti vpitje malega deteta mu nikakor ni ugajalo in sedaj se je rad spravil iz hiše na prosto. Niti z jedno besedico pa ni očital svoji soprogi, zakaj si je pridržala dete za rejenko, ker ji ni mogel veselja kaliti. Po drugi strani pa je bil zadovoljen; kajti če otrok v njegovi hiši ostane, zapusti lahko svoje premoženje rejenki, katera ne pozna ne očeta ne matere in ju sedaj tudi ne sme poznati.

V.

Bil je viharen jesenski večer. Solnce se je bližalo zatonu, toda gosti temni oblaki so ga že davno zakrili tako, da se je hitro in nepričakovano naredil večer in takoj tudi noč. Skoraj neprenehoma je bliskalo in grmelo v črnih oblakih; vihar je bučal in velikanski, razburjeni valovi so pljuskali ob skalnate bregove. Prebivalci majhnega mesta Bukara so se skrivali v svojih prebivališčih pred strašno burjo in nobeden si ni upal stopiti na ulico.

Vkljub tej strašni burji sta krepko korakala dva moža po temnih ulicah proti severnemu predmestju. Ne menéč se za grozni vihar sta se celo pot pridno razgovarjala in pospeševala korake. Ko prideta do majhne hiše na koncu

mesta, vstopita v vežo in starejši zginе v sobi na desno. Mlajši pa ga je pričakoval v veži in se sprehajal sem in tja; večkrat je postal pri vratih, skozi katera je oni prej vstopil, in poslušal; toda niti najslabši glas se ni čul iz sobe. Precej časa je preteklo, ko pride starejši zopet iz sobe. Ta, ki ga je že komaj pričakoval, stopi mu hitro nasproti in ga vpraša:

„Kako je, gospod doktor? Ali smem imeti še kaj upanja?“

„Upanje že smete imeti,“ odgovori mu doktor, „toda jaz vam ga ne morem dati.“

„Tedaj je res že prepozno!“

„Žalibog! — Težko, če bo še to noč preživel.“

„Hvala vam, gospod doktor, za pojasnilo,“ — reče s tresočim glasom in poda doktorju roko. „Lahko noč!“

Doktor se vrne v mesto. Ta pa še postoji par trenutkov v veži in potem stopi v sobo. Majhna luč je razsvetljevala prostorno, čedno izbo, po kateri je bilo lepo, snažno pohištvo redno razpostavljeno. Tam v kotu na postelji je ležal siv starček, kateremu se je videlo, da je bolan. Beli lasje so mu razmršeni viseli čez zguhančeno čelo in majhne oči, v katerih so se

prikazale zdaj solzice, so izpod gostih obrvij zrle proti vratom, kjer je vstopil mlad, črno oblečen mož, visoke, vitke rasti; majhne črne brke pod nosom, črne oči in črni lasje so odsevali od njegovega bledega obraza. Starček mu namigne k sebi, ga prime za roko in s slabim glasom ga nagovori:

„Mirko, jaz čutim, da se bom še to noč preselil gori k tvoji materi, v večno življenje, kjer prebiva mir in pokoj. Tudi doktor nima več upanja, kakor ti je morda povedal. Ne žaluj po meni! Lepo starost sem doživel in zdaj lahko umrjem v zavesti, da sem izpolnil dolžnost svojega življenja. Pošten in marljiv sem bil vedno in čeravno mi ni usoda prisodila kupe zlata in srebra, sem vendar zadovoljen in v srečnem miru preživel svoje zadnje dni, ker sem videl tebe, mojega edinega otroka, ravno tako marljivega kot sem bil jaz v mladosti. Šolati sem te dal, kakor si sam želel, in ni mi žal, da nisi to postal, kar sem bil jaz, ker vedno si se ravnal po mojih naukih in zdaj si došel do svoje službe. Bodi priden in pošten, varuj se zapeljivega sveta in deluj za blagor ubozega človeštva. Ravnaj se po mojih lepih naukih in srečen boš.“

Kašelj mu je zaprl besedo in nazaj se je moral uleči v posteljo. Težko je že dihal sivi starček in barva je vedno bolj ginila iz njegovih lic. Smrtni angel je že plaval nad hišo, v kateri je stari oče jemal slovo od svojega edinega sina, edinega sorodnika, na večno. Vihar je strahovito bučal čez sivo skalovje in razburjeni valovi so pljuskali ob trde skale; glasno njihovo šumenje se je slišalo celo v majhno izbo, kjer je umiral stari mornar. Smrtno pesem mu je pelo viharo, peneče morje, katero je bilo njegov dom in s katerim se je boril celo življenje. Večkrat pač so ga že hoteli ljuti valovi požreti, a on je ušel smrtni nevarnosti; sedaj pa besnijo, ker on v miru in blaženo umira v mirnem zavetju.

Precej časa je ležal bolnik tiho in z zaprtimi očmi, a lahno sopenje je kazalo, da še zadnja iskrica življenja ni ugasnila. Mirko je klečal pri očetovi postelji in pritiskal njegovo suho desnico na goreča lica; vroče solze, solze odkritosrčne, otročje ljubezni so mu pritekale po bledih licih, ko je videl onemoglega očeta v smrtnih težavah, edinega človeka na zemlji, ki ga je tako ljubil; in on mu ni mogel pomagati, temveč udati se je moral nemili usodi, katera mu iztrga roditelja in edino ljubeče srce. Star-

ček se je spet vzpel po konci in položil roko svojemu sinu na glavo.

„Mirko, nekaj ti še imam povedati,“ pravi šepetaje stari mornar in večkrat se mora od-dahniti, „kar bi ti zamoglo še kedaj koristiti. Kakor ti je znano, sem služil mnogo let na ladji nekega trgovca Migoliča iz Reke: najprej za prostega mornarja, potem za krmarja. Ta je bil blag, pošten in zlata vreden mož. Dobro se mi je godilo pri njemu in tudi on je mene čislal. Zvedel sem, da še sedaj živi v Reki, kjer si tudi ti dobil službo pri sodišču. Vzemi pismo, ki sem še danes z zadnjimi močmi napisal, tam-le na mizi je in pojdi k njemu. Povej mu, kako se mi je zadnja leta godilo in da se mu še sedaj, na smrtni postelji zahvaljujem za njegove do-brote. Gotovo te bo prijazno sprejel in skrbel bo za te, kakor za svojega sina. Kar se drugoga tiče, ti je vse znano. Moje majhno imetje prodaj ali naredi z njim, kar hočeš. Ne žaluj, Mirko in ne kali si preveč miru svojega življenja. Gospod nas k sebi kliče, mlade in stare; smrti se ne more nihče ogniti. Bodi priden in pošten, ti še enkrat pra-vim, Mirko, in ne pozabi mojih nauk. Tvoja mati me že pričakuje in kmalu, kmalu bom že stopil pred božji prestol, kjer — srečen — Mirko —.“

Starček je vzdihnil svojo dušo in se preselil v boljše življenje. Mirna radost se mu je brala na obrazu, ko mu je Mirko žalostno zatisnil oči. Srečno, lahko je umrl in zapustil svojega sina samega, od vseh zupuščenega na svetu. Dolgo je še tu klečal pri smrtni postelji in s solznimi očmi prosil vsegamogočnega Očeta, da bi ga ne zapustil na samotnem potu skoz trnjevo življenje.

Ubogi Mirko! Ti pač meniš v tem trenutju, da si najnesrečnejši človek na svetu; sam si in sam sebi prepuščen. Gorke solze pretakaš po svojem očetu, solze, ki ti zvirajo iz bolečega srca; in v tvojem srcu je bila globoko ukoreninjena ljubezen otroka do svojih starišev, blag čut krščanske ljubezni. Nesrečen si, ker si zgubil svojega očeta, edino ljubeče srce; a pomisli, da mnogo še ubožnejših sirot tava po zemeljski krogli in se vije v bridkosti in grenkosti življenja. Zate pa je skrbel oče, da nisi pomanjkanja trpel in sedaj si mož, na duši in telesu močan in krepak, oborožen z znanostmi, s katerimi si lahko dobro, brezskrbno življenje ustvariš. Spoštuj očeta v tem, da si vtisneš njegove nauke globoko v srce in mu ohraniš blag spomin in dobro ti bo šlo.

Teden pozneje sta sedela dva uradnika v neki gostilni v Reki pri črnem dalmatincu. Starejši je vestno bral časopis in dajal mlajšemu tovarišu, ki se je zastonj trudil, ga v kak pogovor uplesti, le kratke odgovore; naposled tudi ta obmolkne in se brezskrbno ozira po prostorni sobani, katera je bila pa prazna. Kar vstopi nov gost; ko ga mlajši uradnik zagleda, mu vesel hiti naproti. „Bog te sprejmi, Mirko!“ ga pozdravi in mu stiska desnico. „Dolgo sem te čakal.“ Potem mu predstavi starejšega tovariša, ki je za nekaj časa odložil časopis in se razgovarjal z novim gostom; toda kmalu je zopet utihnil in prišel brati. Mlajši je bil tembolj zgovoren in radost mu je sijala iz oči, ker je imel nekdanjega sošolca in prijatelja pred seboj. Usoda ju je skupaj pripeljala in lepe slike iz srečne mladosti so se jima razgrnile pred očmi.

„Tedaj tukaj v Reki si dobil službo; to je izvrstno;“ pravi po daljšem pogovoru mladi uradnik. „A kje imaš svoje stalno stanovanje?“

„Tega še nimam, ker sem še le danes prišel iz Bukara; jutri pa imam prvi pot k nekemu gospodu Migoliču. Oče so mi dali na smrtni postelji neko pismo, katero mu moram sam izročiti.“

„Ali si znan z njim?“

„Ne, meni je popolnoma neznan; z mojim očetom sta se poznala in, kakor so mi pravili, sta bila tudi prijatelja.“

„No, če sta si z očetom bila prijatelja, potem boš tudi ti dobro sprejet. Jaz ga sicer samo toliko poznam, kar mi je njegova odgojiteljica pravila.“

„Kaj praviš? — odgojiteljica?“ vpraša Mirko začuden, ker oče mu je vendar pravil, da Migolič nima otrok. „On vendar ne potrebuje odgojiteljice!“

„To še ti ne veš, da ima Migolič hčerko in kako gospico! — skoraj bi bil rekel, lepo,“ smeje se mu prijatelj.

„To je čudno. Gospica, praviš, da je; torej še mora mlada biti; pred petimi leti, ko so moj oče zadnjikrat pri njemu bili, je še ni imel, ali pa ni njegova.“

„Že mogoče, da je tvoj oče takrat ni videl in povedal mu morda tudi ni; a omenjena gospica je sedaj že kakih šestnajst ali sedemnajst let stara. Ni še dolgo, kar sem se peljal iz Trsta v Reko. Ko se sprehajam po krovu, mi pride znan obraz iz domače vasi naproti; takoj tudi spoznam hčer našega učitelja doma, kjer sva skupaj v šolo hodila. Pripovedovala mi je, da

služi za odgojiteljico pri bogatem Migoliču in da se ji prav dobro godi; potem mi predstavi gospodično Marico. Strmel sem, ko sem jo zagledal in odkritosrčno ti povem, dragi Mirko, da nisem mogel besedice iz sebe spraviti v pozdrav, ko me je s svojimi modrimi očmi pogledala; tako sem bil zmeden. Dvakrat sem jo še videl potem na sprehodu z odgojiteljico in vedno bolj se mi je dopadala. Pa ti si jo baš tako lahko ogledal že jutri in potem mi moraš povedati svojo sodbo. Glej, da ji ne boš pregloboko pogledal v oči!“ svari ga šaljivo mladi prijatelj.

Mirko je mirno poslušal do konca, a niti nasmehnil se ni; njegov resni obraz je kazal, da se še ni popolnoma otresel otožnega čuta, katerega mu je vtisnila očetova smrt v srce; tiho je žaloval in rad bi se bil veselega pokazal svetu, toda tega ni mogel.

„Ne boj se za me, Davorin,“ pravi z resnim glasom, „temveč sam sebe varuj.“

Kmalu potem se je poslovil od svojih novih tovarišev ter se podal v svojo sobo v gostilni k počitku. Tudi Davorin in starejši kolega sta odišla domov, ko je zadnji že skoraj vse časopise prebral.

VI.

Gospod Migolič je sedel po svoji stari navadi v mehkem naslonjaču, pušil dišeči duhan in bral razne novice iz vseh delov sveta v različnih časopisih. Ni se veliko postaral v pretečenih letih. Njegove sive lase bi bil lahko preštel, čeravno je imel že lepo starost na hrbtu. Skrbi ni imel, kar je nehal tržiti z blagom, in edina nesreča, katera ga je zadela, je bila smrt njegove prve soproge. Toda to ga ni žalilo in spomin na njo mu ni kalil miru in sreče sedanjega življenja; kajti nadomestila mu jo je blagodušna gospa Marija, ki je z vso svojo ljubeznjivostjo skrbela, da ga niti najmanjša stvarica ni vznemirila. Tiha zadovoljnost se mu je brala na obrazu in tudi vesel je znal biti v veseli družbi.

Na večerne sprehode je hodil sedaj redno vsaki dan, ker so se okolnosti premenile in v tem obziru ni bil več sam od sebe odvisen. Plavooka Marica namreč, katero je ljubil nad vse, imela ga je popolnoma v svoji oblasti in ta je tudi odločila, kedaj, kam in kako dolgo se gresta sprehajat. Gospod Migolič je časih že sam pozabil, da je Marica hči tiste Ciganke, ki je pred sedemnajstimi leti v njegovi hiši porodila

in potem otroka skrivaj nazaj prinesla; od tistega časa tudi ni bilo čuti ne sluha ne duha od kakega Cigana, ki bi bil po svojem otroku povprašal, in Migoličeva sta jo vzgojila kot svojo hčer. Marica sama ni vedela, da so jo Cigani prinesli v hišo, in je ljubila gospoda in gospo z vso otročjo ljubeznijo kot svoje stariše. Migoličeva sta sklenila o tem molčati in tudi drugim ljudem, kateri so kaj o tem vedeli, prepovedala je to praviti, in tako so se skoraj vsi utrdili v mislih, da je lepa rejenka Migoličeva hči. Kdo bi bil pa tudi trdil, da ima Marica cigansko mater ali Cigana za očeta! Lepi mehki, dolgi kostanjevi lasje, nežno, mlečnobelo, zdravorudeče lice, velike modre oči, vse to je tako nasprotovalo tej misli, da bi nihče ne bil verjel, da je deklica ciganskega rodu. Obraz sicer ni kazal posebne lepote, a njena vitka, ne prevelika postava in njeno vedenje jo je storilo tako mično, da jo je vsak moral z dopadanjem gledati in kogar je pogledala s svojimi milimi modrimi očmi, ta je ni mogel tako hitro pozabiti, če je imel srce.

Gospa Migoličeva je v svojem veselji in v svoji sreči ostala vedno enako mlada; vsakdo bi bil lahko rekel, da je ta lepa, blagodušna in

radodarna gospa komaj trideset let stara. Marico je ljubila bolj, kakor bi bila morda svojo lastno hčer in vsako željo jej je spolnila, samo da bi njena ljuba hčerka bila srečna in vesela. Saj so se njene želje pred sedemnajstimi leti tudi spolnile in od tačas biva taka dobrodejna in čarobna sreča pri njih. In v resnici je bilo prvo nadstropje Migoličeve hiše kakor raj za vse, ki so v njem prebivali.

Bilo je proti poludne, ko je Mirko vstopil pri gospodu Migoliču. Malo začudeno je pogledal neznanega mladega moža, a ko se mu je predstavil, rekoč: „Moje ime je Mirko Randič iz Bukara“, ga veselo iznenaden vpraša:

„Pa vendar ne tistega Randiča sin, ki je pri meni za krmarja služil?“

„Da, ravno tistega. Sicer vam imam neko pismo izročiti, katero so mi oče na smrtni postelji dali.“ Rekši, mu poda pismo.

„Kaj pravite? na smrtni postelji? Tedaj je že umrl blagi mož?“ vpraša naglo Migolič.

„Žali Bog! Pred enim tednom smo jih zanesli k večnemu počitku,“ odgovori žalostno Mirko.

„Omilujem vas, gospod Randič, da vas je taka nesreča zadela. Tudi meni je žal za njim;

tako dobra prijatelja sva si bila. Pa saj je lepo starost doživel, mnogo se je trudil v svojem življenji in pač ponosen je smel biti na takega sina, ki mu je z žalostnim srcem zatisnil oči na večno. Ne žalujte preveč po njem! On je nalogo tega življenja vestno izvršil in se preselil v boljše, srečnejše življenje,“ tolaži ga Migolič, ponudi mu vljudno prostor in odpre pismo.

Mirko se vsede njemu nasproti. Zavzet je bil od te prikupljive priljudnosti in prijaznosti gospoda Migoliča.

Tega ni pričakoval, da bo ta bogatin tako ljubezniv proti sinu svojega nekdanjega krmarja; vsaka njegova beseda mu je dobro dela, tako čudno mu je bilo pri srcu, kakor bi bil našel dolgo zaželjenega prijatelja. Spomnil se je besed svojega očeta, ki mu je Migoliča opisoval ravno takega, kakršnega je sedaj našel.

Iz teh sanj ga prebudi Migolič. Prebravši pismo mu z veselim obrazom poda roko.

„Bodite mi še enkrat pozdravljeni v moji hiši. To je prav, da ste v Reki dobili službo. Kakor dolgo tukaj ostanete, ste popolnoma moj. Ta soba, v kateri sva zdaj, je vaša; sicer je celo moje stanovanje vaš novi dom, v katerem se bodete gibali, kakor nekdam doma pri svojih starših.“

Mirko se je izgovarjal, da to ne gre, da je njegov zaslužek dovolj velik, da si vse to lahko sam preskrbi, da take nadlege ne more in ne sme gospodu Migoliču delati, in še z drugimi rečmi se je opravičeval. Toda to vse mu ni nič pomagalo. Migolič je govoril tako odločno in ob enem tako vljudno ljubeznivo, da se mu je moral naposled nehote udati.

Med tem živahnim prepirom vstopi gospa Marija, katera je že v salonu slišala, da je nekdo pri soprogu v sobi. Migolič jej predstavi mladega uradnika in v kratkem razloži, da je to sin njegovega nekdanjega, mnogokrat v srečnem spominu omenjenega prijatelja, ki je pred tednom umrl. Nazadnje še dostavi:

„Gotovo bodeš tudi ti vesela, če ti povem, da gospod Randič pri nas ostane ne kot gost, ampak kot stari prijatelj ali sorodnik.“

„Milostiva gospa,“ se skuša Mirko opravičevati, „ne zamerite; toda tega jaz ne smem storiti. Jaz imam pri sodišču lepo službo, ki mi bo toliko donášala, da si lahko dobro, brezskrbno življenje ustanovim; torej bi bil greh, ko bi jaz v tuji hiši zastonj živel in vrhu tega so vam moj oče še mnogo, mnogo dolžni za do-brote, katere ste jim skazali.“

„Ne opravičujte in ne upirajte se! To vse vam nič ne pomaga,“ pravi gospa z ljubeznivim smehljajem in mu poda roko. „Pozdravljam vas v naši hiši, ki bo odslej tudi vaša. Ustanovite se v njej kakor doma in mislite, da sem jaz vaša mati, moj soprog pa vaš oče. Ne sramujte se in ne branite se dalje, če ne, bom huda. Pa vašo prihodnjo sestro vam moram tudi pokazati, da se seznanite z njo.“

Rekši mu veli vstopiti v salon. A ravno ko misli Mirko čez prag stopiti, mu že pride Marica v mični domači obleki naproti. Mislila je poklicati k obedu, a tukaj je stal čisto tuj, mlad gospod pred njo; glasu ji je zmanjkalo in vsa kri ji je šinila v glavo. Tudi Mirko ni mogel v prvih trenutkih besedice izpregovoriti; mlada gospica ga je srečala tako nenadoma, tako nepričakovano, da je kar nem obstal, potem se še le priklonil. Iz te zadrege ju reši gospa in ji v kratkem pove, kdo je gospod in da bo odslej njen brat, katerega mora čislati. Sramežljivo mu poda Marica roko, katero on rahlo stisne in kmalu sta bila seznanjena.

Pri obedu je moral sedeti zraven Marice, ki je imela ulogo hišne gospodinje. Od začetka mu je bilo nekako čudno pri srcu. V tuji hiši

in pri tujih ljudeh je bil primoran gostoljubnost uživati in sicer zoper svojo voljo; a ti ljudje so bili tako odkritosrčno ljubeznivi, da se jim ni bilo mogoče zoperstavljati in kmalu se je čutil popolnoma domačega; njemu nasproti so sedeli dobri in ljubeči stariši, na desni pa skrbna, mlada sestra kot hišna gospodinja. Zabava pri obedu je bila tako domača in prostosrčna, da je Mirko na ves zunanji svet pozabil in zvesto poslušal gospoda Migoliča, ki je pripovedoval, kako sta nekdanj s starim Randičem kupčevala in krmarila po širnem morju. Mirko pa je moral povedati kaj o svojih dijaških letih in ko mu je italijansko vino ugladilo jezik, so se dovtipne šale kar vrstile in gospa in Marica sta se na ves glas smejali. Posebno Marica je bila tako vesela, da se je naposled že kar krčila od smeha. Vse kar je Mirko povedal, se ji je tako neznano dopadalo. Tudi gospod Migolič je bil danes ne- navadno vesel in večkrat mu je ušla kaka šaljiva.

Ko se je Mirko po obedu vrnil v svojo novo sobo poleg salona, je bilo že vse zanj urejeno. Lepa pisalna miza, turški divan, postelja, omara in druga oprava: vse je bilo tako okusno in elegantno, da je Mirko stal sredi sobe očaran

in občudoval svoje novo stanovanje; čutil se je neizmerno srečnega. Njegov prijatelj Davorin je resnico govoril, ko je trdil, da bo pri bogatem in blagodušnem Migoliču dobro sprejet. Toda toliko on ni pričakoval, tudi nikakor ne zaslužil.

VII.

Srečnim ljudem naglo mine čas. Pretekla je jesen, zima in prišla je mlada, lepa pomlad. Solnce se je vzpenjalo vedno višje in dnevi so postajali gorkeji. Tembolj prijetni so bili hladni večeri, posebno na morskem obrežji. Majhni valčki so se zlatili in srebrili v zadnjih solnčnih žarkih in trepetali na bliščeči površini tja v neskončne daljave. Dobrodejen, hladilen veterc je pihljaj od čarobno razsvitljenega morja sem na obrežje, katero se še ni popolnoma ohladilo od solnčne vročine. Mnogobrojna množica se je šetala ob morju; pihljajoča sapica jo je izvabila iz zaduhlih stanovanj, kjer se je čez dan skrivala pred pekočimi žarki.

Tudi Migoličevi so se redno sprehajali na morskem obrežji, če je le vreme bilo ugodno. Gospod, Marica in Mirko so bili vsaki dan med sprehajalci; gospa se je samo daljših izletov udeleževala. Danes prvikrat sta bila Mirko in Ma-

rica sama. Migolič se je že popoldne slabega čutil in je ostal doma.

Šla sta daleč ob obrežju naprej. Čudno prijeten je bil večer po gorkem dnevu. Pomlad se je bližala že vročemu poletju; tembolj vabljiv je bil hladen večer in ljudje so kar mrgoleli ob luki. Mirko je kar nepremično zrl na majhne in velike ladje, ki so se enakomerno zibale na vodi. Med velikim številom sprehajalcev, ki so ga srečevali, ni bilo znanca ali prijatelja, ki bi ga bil motil. Sploh se je malo znanil z ljudmi in bolj samoto ljubil. Nekaj uradnikov je bilo, s katerimi je moral v službi občevati, a ti niso mnogo marali zanj, ker je bil bolj tih. Svoje delo je zvesto in marljivo opravljal in njegovi predstojniki so bili zadovoljni z njim. Njegov edini prijatelj je bil Davorin, s katerim sta že od mladih let skupaj v šolo hodila in potem po kratki ločitvi se zopet sešla kot nadepolna mlada moža. Proti temu je bil Mirko zgovoren, odkritosrčen in ljubezniv; ljubil ga je kot svojega brata in mu razkril svoje najskrivnejše mišljenja. Davorin, čeravno bolj veselega in malo lahkomišelnega značaja, mu je njegovo odkritosrčnost z enako ljubeznijo povračal. Mirko ga je tudi seznanil z Migoličevim in si s tem navezal prijatelja še

bolj náse; kajti Davorin je jako rad videl Marico, cvetočo Migoličevo hčerko. Večkrat so skupno obiskali veselice pozimi in Davorin je bil neskončno srečen, če se je smel z Marico prosto zabavati.

Mirko je še vedno nepremično zrl na zibajoče se jarbole v luki. Poleg njega pa je šla Marica, ta čudna Marica. A ona ni šla, — plavala je; kajti njenih korakov ni bilo slišati; tako lahno je stopala po kamenitem tlaku. Saj njemu se je tako zdelo. In danes sta bila prvič sama za dalje časa. Nekako tesno, čudno tesno mu je bilo pri srcu, ko sta tako šla dalje molče. Ona je z veselim obrazom zrla v hrumeči svet. In Mirko! Bežal bi bil rad iz njene bližine daleč, daleč in vedno dalje. Izpregovoril bi bil rad, toda tedaj ga je vsakikrat pogledala s svojimi čarobno modrimi očmi in ta pogled mu je odvil vsako besedico, srce mu je začelo hitreje biti, in Mirko je povetil oči; očaran je bil, sladek strah mu je preletel vse ude in ni si upal pogledati v te velike modre oči. Oh, kaj bi bil dal sedaj Davorinu, ko bi ga bil srečal in rešil iz začaranega grada! Objel bi ga bil in mu vesel prepustil Marico, da bi le sam ne bil z njo. In res se mu je zdelo, da stoji v velikem, prostor-

nem gradu, ki je sezidan iz samega čistega zlata in srebra in okrasen z dragocenimi kamni, sam pred čarobno kraljično, katera ga gleda iz bliščečega prestola s tako lepimi in milimi, a obenem tako mogočno čarobnimi pogledi, da se ne more ganiti z mesta, čeravno bi rad bežal, grlo mu je zadrženo, ker bi rad govoril.

„No Mirko, kaj si se tako zagledal v ladje?“ zdrami ga Marica iz mučnih sanjarij in ga udari s pahljačo po rami. „Ti bi se najbrž rad kar usedel na kak brod in mi splaval po vodi; pa te ne pustim tako zlepa.“

Mirko se je zganil, ko je čutil udarec na rami, ozrl se okoli sebe in videl zopet vsakdanje življenje pred seboj. Marica je izpregovorila in mu prepodila čudne sanje. Odgovoril bi jej bil rad, pa ni našel hitro pripravne besede; pogledal je ni. Ali bi ji naj povedal, kaj je mislil? Ne, tega ne; kajti ona bi se mu smejala kakor vsakokrat, kadar jej je kaj resnega pripovedoval. Od začetka ga je sicer zvesto poslušala, a nenkrat je zablislilo nekaj v njenih očeh in iz vsega grla se je mu začela smejati. Večkrat je že sklenil, da ne bo nikoli več z njo govoril o rečeh, katere so njemu svete in resne; a ona ga je znala tako lepo prositi, da ji ni mogel od-

reči prošnje; vsakikrat pa je tudi pretrgala njegov govor z nekim divjim smehom. To ga je jezilo, a ni si mogel pomagati.

„Ah Mirko, ti ne veš, kako bi jaz rada potovala,“ pravi zopet Marica, ker je Mirko še vedno molčal. „Po morju bi se vozila od dežele do dežele. Oh to mora biti krasno, tako vedno od mesta do mesta leteti; kakor si človek želi! Jaz mislim, da bi celo življenje potovala.“

„Glej! saj ti je treba samo željo izreči in mati ti jo bodo spolnili, ker te tako radi imajo.“ reče Mirko in jo pogleda po strani.

Marica se mu glasno nasmeje.

„Menda misliš, da mi bodo kar hitro dali polno mošnjo denarja in rekli: Zdaj pa pojdi, kamor te srce žene, če jim razodenem, da bi rada potovala. Saj jih poznaš, da me ne pustijo od sebe, sami pa ne gredo nikamor. Ti si ne moreš misliti, Mirko, kako mi je to ostudno, vedno na enem in tistem mestu čepeti. Včasih mi tako pride, da bi kar zbežala; posebno kadar oče pripovedujejo o svojem potovanju.“

„Zima se že pretrpi v mestu; poleti greste pa tako na deželo.“

„Ti si smešen, da si s tako malim zadovoljen. Kje smo pa bili? V dveh toplicah na

Štajarskem in lani v Bledu, to se pač ne spleča. Sama sebe ne zastopim, kaj me tako žene. So pač tisti ljudje srečni, kateri vedno potujejo in toliko sveta vidijo; tako postavim: Cigani.“

Ko bi se bilo Mirku le malo sanjalo, da je Marica tistega rodu, ki vedno potuje, ki je tako-rekoč k večnemu potovanju proklet, potem bi jo bil zastopil; vedel bi bil, kaj jo tako od doma žene in tudi ona bi se bila umela.

„Tako, ti misliš, da so Cigani srečni, ker vedno potujejo; jaz menim, da ne. Cigani ne gredo vedno od kraja do kraja za zabavo, temuč ker morajo iti, ker nimajo svoje domovine, kjer bi se naselili; torej si morajo na drug način svoj kruh služiti, največ z godbo. Pa tudi med drugimi potujočimi ljudmi je mnogo nesrečnih. Koliko je takih med njimi, ki bežijo pred svojo vestjo in pred pravično postavo v brzovlaku ali na parobrodu od dežele do dežele; koliko je takih, ki se vozijo od mesta do mesta in skušajo v hrupu sveta pozabiti nesrečo, katera jih je zadela in zdraviti dušne bolečine.

Marica se je glasno nasmejala, a tako nekako čuden je bil njen smeh, da je bilo Mirka skoraj strah. Pogledal jo je žalostno-srdito in jo hotel vprašati, zakaj se mu je smejala, a njegov

pogled je srečal njene velike modre oči in molčal je nehote; njen pogled mu je segel do dna srca in mu pretresel vse ude. Kako moč je vendar imelo to dekle do njega!

Nekaj časa sta šla molčé dalje.

„Misliš, Mirko, da bi jaz šla kar tako sama po svetu?“ pravi zopet Marica s tihim glasom. „Nikoli ne, in če bi me še tako vleklo! — Ti bi moral z menoj, Mirko, s teboj bi šla povsod, kamor bi mi rekel, do konca sveta. Ti si mi tako dober; ti bi me znal varovati, da bi se mi nič hudega ne zgodilo; tebi bi zaupala, drugemu ne. Oh, Mirko—.“ Hotela je še nekaj reči, a hitro je obmolknila in povsila oči. Potem zopet začne:

„Jeli, Mirko, da me ne boš zapustil. Jaz se čutim tako samo in zapuščeno in sirota bom, ko mi bodo starši umrli. Ali me boš zapustil? Ne, tega ne boš storil; reci da ne. Jaz te ne pustim in prej bodo meni življenje vzeli kakor tebe iztrgali iz mojih rok.“ Pri zadnjih besedah, katere je govorila s strastnim glasom, je stiskala Mirku roko, oči so se ji živo svetile in srce ji je bilo glasno, nemirno.

„Odpusti mi, moj dragi Mirko, če sem te razžalila!“ nadaljuje s čisto premenjenim, pro-

sečim glasom. „Mirna bom in ubogljiva, da ne boš hud na me. Stregla ti bom z vsemi močmi in ti spolnila vsako željo, samo da me boš rad imel.“

Mirko je molče šel zraven Marice, srce mu je utripalo od sladosti; vsaka njena beseda mu je donela po ušesih kakor angelsko petje; mislil je, da je v raju in najraji bi se bil vzel kvišku tja v zračne višine od same sreče. Tako še ni slišal Marice govoriti. Z gorečim pogledom je zrl v njene mile modre oči, v katerih so bila razkrita vsa njena strastna čuvstva, v katerih je odsevala vsa njena plamtčča ljubezen do njega. Govoril bi bil rad in ji razodel, kako neskončno, neizrečno srečen da je, a ni mogel spraviti pripravne besedice iz sebe. Slastno je pilo njegovo srce njene sladke besede in mile poglede. Srce mu je bilo prepolno, da bi bil mogel svoje čute izraziti.

„Ti molčiš, Mirko? Ti ne maraš za me? Ali kje drugje blodijo tvoje misli? Gorje ti potem! Moje življenje je tvoje in če je boš zavrgel, boš tudi ti končal.“ Z globoko strastjo je govorila te besede in oči so se ji iskriale. Mirko se je stresel. Že zopet je stopilo tisto divje, strastno bitje na dan.

„Marica, molči! Na ulici sva in lahko bi naju ljudje slišali,“ reče Mirko s tresočim glasom. „Vrniva se domov, Marica!“

Mračilo se je že in noč se je bližala. Marica še je na Mirkove besede ozrla okoli sebe; potem je molče šla poleg njega. Prsi so jej burno plale. Mirko jo je mirno poslušal, a odgovora ji ni dal; povedala mu je, kaj čuti, a on je molčal. To jo je razburilo, to jo je bolelo in trgalo v prsih do obupa. O, ta Mirko, katerega ljubi tako strastno goreče, morda ne mara za njo! Maščevanje je sklenila v svojem razburjenem srcu, tisti, kateri je znabiti svoje srce daroval, in tudi njemu, če jo bo pustil vnemar.

Noč se je hitro naredila in v veži Migoličeve hiše je bilo skoraj popolnoma temno, ko sta se Mirko in Marica vračala domov. Stoprav ko sta stopila čez prag v temno vežo, jima pride velik, čuden mož naproti. Toliko sta mogla razločiti, da je bil visoke, koščene postave in v precej slabi obleki; dolgi razmršeni lasje so mu viseli izpod klobuka po čelu; oči so se mu svetile kot dva plamena, ko je zagledal dva sprehajalca, ki sta stopila v vežo. Nekaj nerazumljivega med zobmi mrmraje stopi pred Marico, se pripogne in jo natanko, a z nekim strahovito zlobnim smehom, pogleda v obraz. Marica se ustraši in se oklene Mirkovih rok, zakriči od

strahu in hitro plane naprej. Mirko je preplašen pogledal čudnega moža in vprašal Marico:

„Kaj ti je, Marica? Saj ni nič hudega.“ Mislil je, da je kak delavec, ki je imel v hiši kaj opraviti. A Marico je bilo vedno še tako strah, da ji je mrzel pot stopil na čelo in po stopnicah gredé se je večkrat ozrla nazaj, če ne gre tujec za njima; tako grdo jo je pogledal, da se je skoraj zgrudila na tla.

Ko sta odišla Mirko in Marica v prvo nadstropje stopi tuj mož med vežne duri in zadovoljno govori s seboj: „Marica, Marica, mora biti prava! Lepa, brhka deklica; kako se me je ustrašila! Kdo je le ta mladi mož, ki jo spremlja? Morda njen ženin; bo ženitovanje, haha, ko bi mene ne bilo.“ Svetilnica na ulici je obsevala njegov zarjaveli obraz; oči so se mu svetile in zadovoljno se je smehljaj. Če se še dobro spominjamo, imamo pred seboj starega Cigana, ki je pred osemnajstimi leti bil pri Migoliču, očeta gospodične Marice. Kmalu izgine iz mesta.

VIII.

Narodni pregovor pravi: Jabolko ne pade daleč od drevesa. Mirko je nehote mislil na ta pregovor in zdelo se mu je, da pač ne more biti

vsakikrat resničen. Bil je že dosti dolgo pri Migoliču, da ga je spoznal kot vsakdanjega, vseskoz mirnega moža, ki ni poznal strasti, temuč vsako besedo in vsako dejanje je dobro pretehtal. Njegova soproga je bila dobrodušna, miroljubna in pohlevna gospa, od katere še ni slišal nagle ali nepremišljene besede. Nerazumljivo mu je torej bilo, da je Marica v značaju in v vsem tako zelo različna od svojih staršev. Pri njej ni bilo najti tiste mirne pohlevnosti, ki je dičila njeno mater; pri vsaki priložnosti je stopila njena divja, nepremagljiva strast na dan. Čudno se mu je zdelo, da njegov oče o kakem otroku ni nič vedel; pa vendar sta si bila z Migoličem dobra prijatelja. In po tistem sprehodu z Marico ga je prvokrat prešinila misel, da je Marica morda le Migoličeva rejenka in ta misel se mu je vedno bolj utrjevala. Sklenil je torej se o tem prepričati in Migoliča naravnost vprašati, kje je imel poprej svojo hčer, da njegov oče o tem ni nič vedel. A kaj je njega to brigalo? To vprašanje ga je ustavilo, a naposled je vendar mislil, da bo to znabiti na drug način poizvedel. Marično vedenje proti njemu mu je jasno dokazovalo in ga prepričalo, da ga ona više ceni, kakor vsakega družega in tudi nje-

govo srce mu je pravilo, da bi on zamogel le z njo biti srečen in da bi težko brez nje živel. Slikal si je prijetno, srečno življenje z njo in skoraj preverjen je bil, da to lahko doseže. Ko je pa stopila njegova pamet v ravnotežje s srcem, mu je vendar bilo neprijetno njegovo stanje. Migoliču je bil preveč hvaležen za izkazane mu dobrote, da bi ga bil zamogel še za hčer prositi. Tudi nekaj snubačev, odličnih mož in bogatinov, se je že oglasilo; pa Marica je tako vplivala na svoje roditelje, da so vse z lepa odpravili in se opravičili, da je še premlada itd. Mirko je sprevidel, da je njegova dolžnost, se odstraniti in ne morda delati kakih zaprek željam svojih dobrotnikov. Menil je ostaviti Migoličevo hišo in se preseliti kam drugam, kjer bi pozabil na kratke, srečne sanje. Zdaj je bil še čas; dosle se je še premagoval Marici nasproti, a za dalje časa bi tega ne mogel več. — Njegov sklep je bil storjen.

Ko sta neki večer gospa in Marica odšli v mesto nekaj kupovat, gre Mirko v Migoličevo sobo in prisede k njemu. Od začetka sta se razgovarjala o vsakdanjih rečeh, potem pa se Mirko po kratkem molku ojunači in reče:

„Gospod Migolič, oprostite, če bi vas znabiti razžalil s svojimi besedami. Skrajni čas je, da govorim z vami in vam razodenem svoj sklep. Za mnoge dobrote, katerih vam ne morem nikoli povrniti, vam bom večno hvaležen in moja dobra vest mi ne dopusti, da bi se vam tudi v najmanjši stvarici nehvaležnega skazal. To bi se pa zgodilo, če bi vam še zanaprej nadlego delal in s tem lahko stopil vašim željam naproti. Neznane so vam morda prijateljske razmere med menoj in Marico. Vse njeno govorjenje in vedenje, kadar sva bila sama, me je jasno prepričalo o njenem srčnem nagnjenju do mene in odkritosrčno vam povem, gospod Migolič, da sem v zadnjem času že komaj sam sebe premagoval in tudi sprevidim, da bi mi to odsle ne bilo več mogoče. Moja dolžnost je torej, da zapustim vašo gostoljubno hišo, ker drugače bi vam nehote povračeval velike dobrote z nehvaležnostjo in s predrznimi željami.

Migolič je med govorom vedno širje odpiral oči, naposled pa se mu je začel dobrovoljno smehljati in mirno ga je poslušal do konca.

„Tako je prav Mirko!“ povzame potem z zadovoljnim, a resnim obrazom. „Ti si mož, kakršnega si jaz mislim, ker si prej z menoj go-

voril, kakor sam ravnal. A ne omeni tistih dobrot, katere ti skazem po tvojem mnenju; to sem dolžan sinu mojega prijatelja. Tudi o hvaležnosti ne govori; dobro mi dé, in veseli me, ko te vidim, kako marljivo delaš, kako natanko izpolnuješ svoje dolžnosti in ne zapravljaš zlatega časa v mladosti s praznimi burkami, kakor mnogo drugih. Kar se pa Marice tiče, ne smeš misliti, da sem bogvekaj nameraval z njo. Tebi je bila namenjena kmalu, ko sem te spoznal in to je bila tudi moje soproge želja. Če je res vse tako, kakor si mi pravil in kar ti tudi lahko verjamem, potem ti jo še tem rajši dam; v kratkem: Marica je tvoja in ti ostaneš tukaj.“

Mirko je hvaležno stiskal Migoliču roko; srce mu je trepetalo od neskončne radosti; globoko ginen je objel starega Migoliča in se mu zahvaljeval s solzami neizmerne sreče v očeh; njegova sreča je prikipela do vrhunca in pozabil je na ves zunanji svet.

Čez nekaj časa, ko se je prvo veselje malo poeglo, reče zopet Migolič:

„Da pa ne boš kedaj rekel, da nisem bil odkritosrčen proti tebi, moram ti nekaj iz Marične preteklosti povedati. Osupel bodeš in znabiti odstopil od sedanjega mnenja.“

„Nikoli ne, oče, in če bi še kaj tako hudega bilo!“ vzkliknil je Mirko ves srečen, pa vendar radoveden, kaj bode slišal; mogoče, da se njegov sum uresniči.

„Poslušaj me torej! Marica ni moja hči, temuč rejenka; Cigani so jo prinesli k nam.“

„Cigani!“ Mirku je ne vedé ušla ta beseda. Tedaj je prav imel, ko je sumničil, da Marica ne more biti Migoličeva hči. Marica je Ciganka! Nek mrzaz ga je spreletel; tega si ni mogel misliti. Toda sedaj je umel njen značaj.

Migolič je začudenemu Mirku pripovedoval, kako je Ciganka prišla v hišo z otrokom, kako ga je okrala in potem prinesla dete nazaj in vse druge okolnosti, katere so nam že znane.

„Izredil sem jo kot svojo hčer, ker se nihče ni oglasil po nje,“ je končal pripoved. „Od tistih Ciganov ni bilo do današnjega dne od nikod ne sluha ne duha in tudi sedaj mislim, da ne bodo prišli po njo; njeni pravi starši so pač že umrli. Sploh mislijo ljudje, da je Marica moja hči; tisti pa, kateri so kaj vedeli o tem, so tudi že pozabili na to. Tvojemu očetu je bilo popolnoma neznano, da imam rejenko ali hčer, ker takrat, ko me je obiskal, je bila ravno z mojo soprogo v Trstu, pravil mu pa nisem nič. — Sedaj si

slišal celo njeno zgodovino in prosto ti je, pri besedi ostati ali pa odstopiti, kakor si bodeš premislil. Jaz želim le tvojo srečo.“

Mirko je strme poslušal Migoliča. Zagrinjalo, skoz katero je prej skušal gledati, se je zdaj vzdignilo; videl je Marico v pravi luči in umel njeno vedenje. Ko bi Cigani prišli po njo in jo nazaj zahtevali! — Ta misel ga je pretresla. Pa kmalu se je zopet umiril; mislil si je, če do sedaj niso vprašali po nje, tudi odsle ne bodo, po tako dolgem času. In predno je Migolič končal, je že zopet skipelo njegovo srce v neskončni radosti in sreči.

„Srčna vam hvala, oče, da ste me zdaj o tem poučili!“ se zahvaljuje in poda Migoliču roko. „Pozneje bi se bil morda bolj prestrašil, Marica mi je bila vedno uganka in nikoli bi ne bil tako srečen z njo, če bi mi bilo ostalo to neznano.“

„Voščim ti dolgo in srečno življenje z njo!“ mu čestita Migolič smehljaje se in resno pristavi: „Samo to te prosim, da molči o tej reči, posebno proti njej. Ona ne ve, da ni moja hči in najbolje je, če tako ostane. To mi bodeš priznal.“

„Gotovo je tako najbolje. Jaz bom molčal.“ Rekši stisne Mirko še enkrat svojemu dobrotniku roko in odide v svojo sobo.

Mesec je priplul na jasno obnebje in sijal skoz okno na divan, kjer je sedel nazaj naslonjen Mirko in z gitaro v roki, pel mило pesmico ljubezni sreče. Tihi glasovi spremljani z ubranimi strunami so se mило razlegali po sobi in po salonu, kamor so bila vrata odprta. Luči ni pustil prižgati; mrak in lunin svit sta tako dobro dela njegovemu srcu, ki je plavalo v največji sreči. Tako ni zapazil, da je nekdo stal med durmi, potem se mu tiho in počasno bližal in molče pokleknil poleg divana. Komaj je zadnji glas pesmice utihnil, je že čutil dve mehki roki okoli vratu in slišal znani glas „Mirko!“ V prvem trenutku, ko je spoznal Marico — Ciganko! — ga je spreletel mraz, potem pa jo je strastno objel in v dolgem vročem poljubu je bila sklenjena zveza dveh srečnih src. „Marica ali hočeš moja biti?“ jo je šepetaje vprašal; a ona ga je molče še strastneje objela.

Gospa je bila, vrnivši se z Marico domov, jako vznemirjena in razmišljena. Mirkovo petje je ni umirilo in precej časa je stala v salonu pri oknu in molče zrla na ulico. Marica se je med tem tiho splazila v temno Mirkovo sobo. Migoličevi gospe se je zdelo, kakor da bi se bližal pogubonosni hudournik, ki bo neusmiljeno raz-

djal tiho in mirno srečo v hiši. Danes je že tretjikrat zapazila starega Cigana, ki se tako skrivnostno plazi okoli hiše in spoznala ga je tudi. Nocoj sta ga srečali z Marico v veži; prestrašila se je, ko je Marico s svojimi svitlimi očmi pogledal tako natanko v obraz. Vsakikrat se je ozrla plaho proti durim, kadar je slišala kak korak na mostovžu; bala se je, da bo zdajci vstopil in ji odpeljal Marico, in strah jo je začelo biti samo. Šla je k soprogu, ki ji je razložil pogovor z Mirkom. To jo je malo umirilo in delala se je veselo, a tistih mučnih strahov ni mogla pregnati. O Ciganu je molčala proti svojemu soprogu, ki ni zapazil njene zmedenosti. Nemirno je hodila po soli semtertam in premišljevala, kam bi Marico poslala, da bi je Cigani ne našli. Potolažil jo je še le Mirko, ki je pripeljal Marico ob roki v sobo in prosil blagoslova. Molče je objela Marico in jo goreče poljubila na čelo; ljubila jo je, kakor le mati edino hčer ljubiti more in srce ji je otrpnilo pri grozni misli, da bi ji Cigani iztrgali ta zaklad iz rok.

Še tisti večer so obhajali zaroko in vsi so bili veseli razen gospe, ki je tiho poslušala smešne pogovore in se silila k smehu. Sklenili so, da bo kmalu poroka in takoj potem gresta

Mirko in Marica na potovanje, kamor bodeta želela. To je bila Marična želja in gospe je dalo to up, da se bo odtegnila nadležnemu Ciganu, ki potem menda ne bo več postopal okoli hiše. Močno italijansko vino je storilo svojo dolžnost, in naposled so bili vsi tako veseli in glasni, da je moral stari Andrej, ki je že tretje leto služil za slugo pri Migoliču, pripeljati kuharico Ano in prisesti k mizi; napil je na zdravje mlade gospe in voščil njima, da bi mnogo, mnogo let srečno skupaj živela; potem je prijel Ano okoli pasu in jo šaljivo vprašal: „Kaj le, ko bi še midva kaj takega naredila? Oh mora pač prijetno biti ženitovanje!“

IX.

Kraj gozda, ki leži za vasjo Orehovica, so imeli zopet Cigani svoje taborišče. Dva suha konja sta se leno pasla po redki travi in odganjala nadležne muhe. Pod vozom, ki je bil z umazanim in z mnogimi zaplatami zakrpanim platnom pokrit, je naglo sopel velik črn pes v vročini jasnega poletnega dne. Vse je bilo tiho in mirno okoli, le tam v gosti senci košatega drevesa, malo oddaljeno od voza, se je slišal

kratek pogovor med dvema osebama. Star Cigan je ležal na hrbtu v mehkem mahu in malomarno gledal v zrak za sivimi oblaki, ki so se spuščali iz njegove pipice. Klobuk mu je padel nazaj in videli so se dolgi, razmršeni in že precej osiveli lasje, ki so večidel zakrivali gosto zgubančeno čelo; izpod gostih obrvi pa so se svetile črne in žive oči. Njegov obraz je bil zelo upadel in sploh je njegova zunanost pričala o precejšnji starosti. Poleg njega je sključeno sedela stara Ciganka; podpirala si je suho brado in nepremično zrla pred se v tla; njena koščena postava in semtertam že sivi lasje so bili jasen dokaz, da se ne šteje več k mladim in da je najhitreje žena starega Cigana.

Nekaj časa sta oba molčala. Potem izpregovori Ciganka in vpraša:

„Ali pa tudi za gotovo veš, da se ne motiš? Znabiti je kakšna druga deklica!“

„Ni mogoče, da bi se motil!“ trdi starec in se nevoljen malo po konci zravnja. „Trikrat sem jo videl in vsakikrat sem jo tako natanko pogledal, da imam še sedaj njen obraz pred seboj; in, da ti pravim, tako enaka je svojim sestram kot nov krajcar umazanemu; kožo ima namreč belo, in kar je najbolj čudno, modre oči.

„Modre oči, praviš? To je res čudno.“

„Da, modre; pa to me ne moti. Saj sem v neki krčmi tudi zvedel od starega dedca, da ima Migolič rejenko, ki je tako okoli sedemnajst let stara; leta se ujemajo. Tudi na gospo Migoličevo se še vem spominjati in zlahkoma sem jo spoznal, ker je še vedno taka, kakršna je bila.“

„Kaj pa njeno ime? Krstili so jo za Marijo in jaz sem ji takrat rekla Marijica. Mogoče da so ime premenili,“ pravi Ciganka in v enomer gleda v tla.

„Ne, ne bo; Marica ji je ime in to sem po naključju zvedel. Ko se me je enkrat v veži tako prestrašila, jo je tisti mladi mož po imenu poklical.“

„Kdo je le tisti fant, ki ima tako pravico do nje, da sam z njo okoli hodi?“

„Tega nisem mogel zvedeti. V mestu nisem povprašal, zunaj mesta pa ljudje nič ne vedo o tem. Mogoče da je njen ženin, in pač ponosen sme biti na tako zalo nevesto,“ pristavi starec z nekim smehom.

Starka je zopet utihnila in tudi on ni več govoril. Sem od vasi se je bližala mlada Ciganka in prinesla nekaj živeža. Takoj je morala narediti ogenj in pripraviti borno kosilo, katero je pa šlo nerazvajenim želodcem dobro v slast.

Ko se je stari Cigan okrepčal, se napoti v bližnjo krčmo, kjer so že trije Cigani iz njegove družbe z godbo razveseljevali prisotne goste. Usede se za prazno mizo, pokliče krčmarja k sebi in ga poprosi, naj mu prebere listek, katerega je izvlekel iz žepa. Vidno se mu je razvedrilo lice, ko je slišal vsebino, in slastno je shranil umazan list v žep. Čez nekaj časa se je vrnil v svoj tabor.

Večer se je bližal in preden se je storila popolnoma noč, so bili vsi Cigani zbrani okoli velike kositarske sklede; zabavali so se glasno v dobrodejnem večernem hladu z raznimi burkami. Pa kakor bi bila strela udarila med nje, so vsi utihnili, ko se je oglasil glavar, stari Cigan, in jim slovesno razložil, da dobijo znabiti že prihodnji dan novega uda, katerega morajo sprejeti z vso častjo v družbo. Enoglasno so vsi obljubili, da bodo ravnali po povelju svojega glavarja. Vprašati se niso upali, kdo pride in kak da bode novi gost. Kmalu potem so vsi smrčali v vozu in okoli voza ter spali sladko spanje človeka, ki ne skrbi, kaj bo jutri.

Solnce je drugo jutro že stalo na nebu, ko se je stari Cigan odpravljal na pot v Reko. Bil je v svoji najlepši obleki in snažen, kolikor

mogoče. Tam pa tam je še popravljaj kaj na sebi, ko sta se z ženo pogovarjala poleg voza, potem pa se je napotil po beli cesti proti Reki.

Pri Migoliču je postajalo vse živahneje, tembolj, ker se je bližala poroka mladega para. Mirko je bil v uradu popolnoma razmišljen in komaj je pričakoval ure, da je letel domov k svoji Marici, ki se je v zadnjem času mnogo spremenila. Brez tiste divje strasti je letala vsa srečna in neprenehoma vesela od sobe do sobe, tam nekaj popravljala, tukaj nekaj, šla v kuhinjo Ani pomagat, potem zopet k šiviljam, ki so ji delale lepe nove obleke. Tudi gospa je bila vsa srečna in pasla svoje oči na živahni Marici, katero je tako ljubila, kakor more le mati svojega edinega otroka ljubiti; na vse drugo je pozabila, tudi na starega Cigana, ki jo je nekaj časa tako plašil. Opominjala je časih v šali Marico, naj ne bo tako otročja sedaj, ko bo kmalu stopila v zakonski stan; a Marica je vedno obljubila, da se bo po poroki tako resno držala, kakor si nihče misliti ne more. Gospod Migolič je enakomerno ostal v svojem dnevnem redu in zadovoljno zrl na mlade, srečne ljudi. Stari Andrej se je moral pripravljati na potovanje, kamor ga bodeta vzela Mirko in Marica seboj.

Bilo je par dni pred poroko predpoldne. Mirko in Marica sta stala v salonu pri oknu; mnogo sta se imela pogovarjati pri tako imenitnem dogodku v njunem življenju; najbolj se je Marica veselila zaželjenega potovanja. Mirko je dobil od sodnije dopust za dalje časa in se je tudi radoval nad lepo svobodo in srečnim življenjem z Marico. Objel jo je okoli pasu in ji gledal v mile modre oči; ona pa je naslonila svojo glavo na njegove prsi in sanjala sta o srečnih prihodnjih dneh. Gospa je bila pri svojem soprogu v drugi sobi. Kar se začujejo zunaj težki koraki, nekdo potrka, in preden se je Mirko oglasil, vstopi najmanj pričakovana, čudna oseba — stari Cigan. Počasno sname klobuk z glave in okorno, a nekako predrzno pozdravi Mirka, ki je spustil Marico in mu stopil par korakov nasproti.

„Kaj želite?“ vpraša Mirko osorno čudnega gosta; a strese se na celem telesu, ko zapazi, da se stari Cigan ni zmenil za njegovo vprašanje, temuč, da je z nekim zlobnim smehom na obrazu nepremično gledal Marico, ki se je malo iznenadena obrnila v stran. Neka grozna misel ga je prešinila; pamet mu je zastala, vsa kri mu je silila v srce, bled in prepaden je

stopil korak nazaj in kakor da bi zadnje moči zbral, vpraša zopet jezno Cigana: „Kaj hočete tukaj?“ Potem se usede utrujen na stol in globoko vzdihne; zdelo se mu je, da so ga sedaj zapustile vse moči.

Cigan vsega tega ni zapazil, ker je vedno zrl na Marico, ki mu je pa hrbet obrnila in tudi ni videla, kako se Mirko sam s seboj bojuje. Zdaj se obrne proti Mirku, ki si je glavo z roko podpiral, in ga vpraša:

„Ali ne stanuje tukaj gospod Migolič?“

„Da. Kaj hočete z gospodom?“ vpraša zopet Mirko s tresočim glasom in upre z vso silo svoje oči v dolgega Cigana.

Marica se je obrnila in pogledala bolj natančno zarjavelega, košččenega moža, ki je zopet srpo zrl v njo, in skoraj glasno vzklikne, ko spozna v njem grdega predrzneža, kateri jo je v veži s svojim svitlim pogledom tako prestrašil. Jeza jo je zgrabila in stoprv, ko ga je mislila vprašati, kaj išče tukaj, stopi gospa v salon; Marica ji hiti naproti in z razžaljenim glasom tiho reče:

„Glejte, tukaj je tisti mož, ki me je zadnjič tako prestrašil v veži.“

Gospa je obledela pri teh besedah in pogledala Cigana; kolena so se ji šibila in na stol se je morala upreti, da ni omahnila, ko je spoznala Maričnega očeta. Potegnila je Marico k sebi in se krepko oklenila njene roke.

„Menim, da me še poznate in tudi veste, kdo sem,“ pravi Cigan hudobno se smehljaje in stopi bliže k gospej. „Prišel sem po mojo hčer Marico, katero sem pred osemnajstimi leti tukaj pustil in bi jo zdaj rad nazaj imel.“

Mirko, ki je do sedaj sedel kakor kip pri mizi, se zgane, plane kvišku in srdito pogleda starega Cigana. Gospej se je vse vrtelo pred očmi, noge je niso več nesle in brezzavestna se zgrudi na stol. Marica preplašena zakriči na pomoč in vzdigne gospo. Stari Andrej in Ana prihitita in z Marico jo odnesejo v drugo sobo.

Zdaj pride gospod Migolič prestrašen v salon in strogo vpraša Cigana, kaj se predrzne v njegovi hiši iskati, Marica mu je že jokaje povedala, da je nek čuden mož v salonu in da je vprašal po neki Marici. Migolič je takoj vse uganil; vendar se je zelo raztogotil.

„Prosim, ne zamerite, gospod Migolič, da vas nadlegujem,“ pravi Cigan mirno. „Prišel sem po svojega otroka, katerega je moja žena

pred osemnajstimi leti tukaj v hiši porodila in katerega ste vi vzgojili. Čudno se vam bo zdelo.“

„Da, čudno je, zelo čudno,“ mu prestreže Migolič besedo, „da še le čez osemnajst let svojega otroka iščete. Ali ste ga pa tudi meni izročili? Prišli ste po ženo in šli z otrokom vred, ko ste me opeharili in okradli; potem pa ste ga na skrivnem zopet pred moje duri položili, češ, naj ga izredi, bom že pozneje prišel po njega, kadar bo odrasel in mi kaj koristil. Ali pa tudi veste, da imam jaz vašega otroka, da sem ga jaz k sebi vzел in ga izredil?“

„Gospod, jaz dobro vem, da je ta deklica z imenom Marica, ki je ravnokar bila tukaj v sobi, moja hči,“ reče Cigan odločno. „Tiste tatvine, katero mi očitata, pa jaz nisem kriv; o tem sem še le pozneje zvedel, ko sem zapazil ukradene reči pri moji ženi. Tudi sem prišel takrat s čisto poštenim namenom po mater in po otroka, katerega bi bil seboj vzел, če bi ga ne bila žena po noči nazaj nesla. Moja žena je sedaj umrla in jaz terjam svojo hčer nazaj.“

Migolič ga je poslušal do konca in premišljeval nekaj časa; potem se obrne proti Ciganu in pravi:

„Tukaj se ne bova dalje prepirala. O tem bo sodišče odločilo.“

Šla sta k sodišču, kjer je Cigan pokazal krstni list Marice in je moral natančno povedati celo zgodovino, kakor tudi Migolič; sodnija je razločila, da mora Migolič Ciganu, pravemu očetu, nazaj dati Marico, če mu je prostovoljno ne pusti. Zavoljo tatvine ga niso mogli zapreti, ker je trdil, da je le njegova žena kradla in on o tem ni nič vedel; žena pa je že umrla, kakor je Cigan lagal.

Gospa se je med tem zbudila iz omedlevice. Marica je klečala pred njo in jokala; vprašala je gospo, zakaj se je tako prestrašila pred tujim možem in kaj je hotel od nje. Gospa je sprevidila, da je zdaj zadnji čas, Marici vse odkriti. S tresočim glasom in s solznimi očmi ji je pripovedovala, da so jo Cigani prinesli, da jo je ona izredila kot svojo hčer in da je ravno ta mož njen oče. Marica je ihtela na glas in strastno objela gospo; zahvaljevala se ji je za velike dobre in za ljubezen, katero ji je skazala; očitala ji je, da ji ni to že prej razkrila in jo prosila, naj jo obdrži pri sebi. Trepetala je od strahu pred tistim hudim možem, pred svojim očetom, in rajši bi bila umrla, kakor med Cigani živela.

To ji je najbolj srce trgalo, da mora ravno zdaj zapustiti svoje reditelje, ko se je bližala poroka z Mirkom. Kako se je prej veselila, — in zdaj: Zdelo se ji je, da je padla z nebes v pekel in da za njo ni več odrešenja. Mirko pa je kakor brez uma dirjal po svoji sobi semtertam; mislil je in mislil, kako bi bilo mogoče rešiti Marico. Toda ni našel rešilnega pota in udal se je neusmiljeni usodi.

Migolič in Cigan sta se vrnila od sodnije. Čisto obupan je razložil gospod Migolič soprogi, da morata Marico Ciganu izročiti, ki jo hoče takoj seboj vzeti. Gospa vendar še ni zgubila zadnjega upanja. Prijela je Cigana za roko in ga prosila, naj ji pusti Marico; kadar hoče, jo sme obiskati, samo da bo pri nje ostala. Obljubila mu je tisoč, dve tisoč, štiri, pet tisoč gol-dinarjev ali kolikor terja, samo Marico ji naj pusti. Toda Cigan se ni dal omehčati; rekel je, da se naj takoj pripravi na pot, da bo šla z njim in vse ugovarjanje ni pomagalo. Samo toliko se je dal pregovoriti, da še do večera ostane, kajti ljudje bi začudeno gledali mlado mestno gospico v spremstvu starega, umazanega Cigana.

Čas je hitro potekal in popoldne, katero je imela Marica še pri svojih rediteljih preživeti,

je minulo naglo kot par trenutkov. Večerni mrak je nastopil in stari Cigan je odločno opominjal, da bo treba oditi.

Gineno je bilo slovo mlade, nesrečne Marice od svojih dragih rediteljev, katere mora sedaj na večno zapustiti in pri katerih je prebila lepo, solnčno spomlad svojega življenja v zavesti, da so to njeni stariši. In njeno srce jo je vezalo še na drugo ljubljeno, nepozabljivo bitje, s katerim bi se bila že v prihodnjih dneh združila k srečnemu življenju. Vse to ji je uničila nemila usoda, vse nade in vsi njeni upi so splavali po vodi in odprla se ji je črna, strašna prihodnjost. Ta udarec jo je zadel tako nanagloma, tako nepričakovano, da si ni mogla dogodke današnjega dne popolnoma in razumljivo raztolmačiti. Vse njeno notranje življenje je otrpnilo in njeno oko je mrtvo zrlo v daljavo. Kakor kak stroj, ki se da po človeški volji obračati, je pustila vse s seboj narediti, kar ji je kdo velel. Molče je objela gospo, svojo mater, a solza žalostnega slovesa na večno se ni prikazala v njenem očesu. Nemo je stisnila gospodu Migoliču, svojemu dobrotniku roko in se potem obrnila k Mirku, ki je na strani stal in z mokrimi očmi zrl zadnji-krat na poslavljačo se Marico, svojo nevesto;

zdelo se mu je, da mu mora srce počiti od neizmerne bolezn.

„Marica!“ vzkliknil je glasno in jo strastno pritisnil na razburjene prsi, katere so mu trgale skeleče bolečine. Marica pa ga je samo otožno se smehljaje pogledala s svojimi milimi modrimi očmi, potem se naglo izvila iz njegovih rok in izginila skozi duri za starim Ciganom.

X.

Zlate sanje o solnčni bodočnosti so izginile in prava resnica življenja, le prevečkrat žalostna, se je odgrnila strmečim očem. Ali ima pa tudi človek tisto moč, si življenje po svojih željah in po svojem okusu ustvariti? Usoda vsakega človeka, vsakega bitja, leži v nevidljivih in nezapadljivih rokah višjega, modrega Vladarja, kateri ga vodi po potu, ki je za vsak korak naprej s črno tmino zakrit. Svitlo pa, kakor odprta knjiga, leži pred nami preteklost in žalostna sedanost je tembolj moreča za dušo in telo, če gledamo nazaj v veselo, brezskrbno in srečno življenje.

Migoličeva gospa je bledega, upadlega obraza in objokanih oči držala pismo v roki in mrtvo zrla na bel list. Prebravši ga se zgrudi z

globokim vzdihom na stol in poda pismo soprogu, ki jo je nemo opazoval. Kako malo časa je pač potreba, da uničijo duhomorni nasledki žalostnega dogodka človeka, ki trpi pod njem. Bil je tretji dan, kar je stari Cigan odpeljal Marico in kake spremembe so nastopile v prej tako srečni družini. Gospa, ki je bila pred tremi dnevi še brhka kakor vsaka mlada deklica, je kazala danes otožno podobo priletne žene, katero so zadeli hudi udarci nemile usode. Njeno globokočuteče srce, s katerim je ljubila Marico kot svoje edino dete, so sedaj trgale skeleče bolečine. Rahlo in počasno se je plazila kakor senca od sobe do sobe, a nikjer ni našla toli zaželjenega miru in pri vsakem šumu je strepetala na celem životu.

Gospod Migolič jo je sicer skušal tolažiti, a on je sam potreboval tolažbe. Popolnoma potrt je večkrat dalje časa nepremično sedel v naslanjaču ali pa z žalostnim pogledom zrl na ljubljeno, trpečo soprogo. Tudi on je žaloval po izgubljeni Marici kakor po svojem otroku, a še bolj ga je v srce bolelo veliko duševno trpljenje njegove soproge, katero je uničevalo polagoma tudi njene telesne moči.

„Na, Josip, beri!“ reče gospa s tihim, tresočim glasom, ko mu je podala pismo.

Na prvi pogled je spoznal, od koga je pismo. Roke so se mu tresle in svitle solze so se prikazale v njegovih očeh, ko je počasno bral vrsto za vrsto.

„Ljubi oče! Draga mati! Par trenutkov so me pustili samo, da Vam zamorem pisati. Kje naj najdem besed, s katerimi bi Vam opisala moje neskončno trpljenje? Preklinjala sem usodo, božjo usmiljenost — kaj sem tudi zakrivila, da me božja previdnost tako neusmiljeno, nezasluženo kaznuje. Med to razuzdano druhaljo živeti zdi se mi kakor v peklu. Vso obleko, vsako najmanjšo stvarico so mi vzeli, strgali z mene in mi podali umazane cunje, v katere se zavijam. Zasmehujejo me, ko me vidijo, kako se vijem v neizmernih bolečinah. Oh-usoda! usoda! Zakaj mi ne pošlje Bog smrti, ko ga toliko prosim za njo! Ko bi si saj sama mogla življenje končati, a ti ljudje, ki nimajo srca, me čuvajo, kakor punčico v svojem očesu, da si ne morem nič žalega storiti. O vi srečna leta, kje — kje —? ali niso bile to le kratke, sladke sanje? Kje ste Vi, mati, oče? — zlata preteklost. Mirko! Mirko! mojega življenja solnčni žar! Kolikrat mi trepeta

njegovo ime skozi trpeče srce! — Vse je pogasnilo, vse nade, vsi upi so splavali po vodi. O grenko življenje! Lepa, bela žena, ali se bojiš mlado deklico, nesrečno siroto, iztrgati iz rok moreče tuge in jo odnesti v večnost? — Kaj se še mudiš? Hiti, hiti in odreši me! O blagi oče, mila mati, prosite za me odrešenja in spominjajte se uboge Marice. Bodite mi zdravi, srečni! Srčen pozdrav Mirku; recite mu, da je moja edina želja, da bi on bil srečen, in da bo on moja zadnja, edina misel. Srečno vi zlate nade, solčne sanje!

Vaša nesrečna Marica.“

Mirko je med tem kakor brez uma dirjal po svoji sobi semintam. Roke v razmršenih laseh, zanemarjena obleka, nek divji nered v sobi, njegov obupani pogled in neko nerazumljivo, votlo mrmranje med zobmi: vse to je pričalo o njegovem dušnem stanju. Oni večer, ko je Marica odšla s starim Ciganom, se je zaprl v svojo sobo, prižgal luč in začel nekaj pisati; a kmalu je zopet vstal, odprl okno in potem neprestano hodil po sobi semintam do ranega jutra. Še le ko se je danilo, se je vrgel utrujen na divan, a tudi sedaj mu niso dale nemirne

sanje pokoja. Stari Andrej je večkrat šel na duri poslušat, če še mladi gospod spi; naposled, ko je stalo solnce že visoko na nebu, se je vendar ojunačil in potrkal. Kakor besen je planil Mirko kvišku, mraz ga je stresel; nesrečni dogodki prejšnega dne so stopili zopet v vsi svoji žalostni podobi pred njegove oči in srce se mu je krčilo od neizmerne bolesti. Jedi se celi dan ni dotaknil, samo nekaj hladilne pijače mu je moral stari Andrej prinesti. Proti večeru je popravil svojo obleko, vtaknil samokres v žep ter odšel.

Pri vežnih durih ga sreča Davorin, ki je ravnokar še le zvedel strašno novico. Gospod Migolič mu je v kratkih besedah pisal, da Marica ni bila njegova hči in da je včeraj njen pravi oče prišel po njo in jo odpeljal. Naglo je hitel k Migoliču, da bi to reč, katera mu je še bila nerazumljiva, bolj poizvedel.

„Za Boga! Mirko, kam hočeš iti?“ vpraša Davorin prestrašen, ko ga je natančneje v obraz pogledal, in ga prime za roko.

Mirko postoji par trenutkov kakor da bi kaj premišljeval, potem se molče obrne in gre nazaj v svojo sobo. Davorin mu z začudeno prestrašenim obrazom sledi.

„Mirko ti si bolan,“ pravi Davorin, ko so se duri za njima zaprle. „Ali naj pošljem po zdravnika?“

„Li meniš, da zamore zdravnik ozdraviti neizrečene duševne bolečine, katere razgrajajo po človeških prsih in trgajo moje srce neusmiljeno? vpraša Mirko otožno se smehljaje.

„Ne žaluj in ne tuguj preveč po tej izgubi“, tolaži ga Davorin. Udaj se nemili usodi, katera ti je vsekala tako boleče rane, in ne obupaj! Saj je še mogoče, da se Marica vrne in se ti izpolnijo zlate sanje o srečnem življenju, katero si si naslikal. Človek mora mnogo, mnogo težav prenašati na svetu in če tudi to, kar mu je najdražje izgubi, ne sme obupati, temuč voljno pretrpeti tuge življenja; kajti nezapopadljiva prihodnjost nam donese nepričakovano žalost ali veselje.

Mirko je molčal na vse tolažbe svojega prijatelja in enakomerno zrl pred se v tla. Za njega je bilo življenje brez vse vrednosti in najraje bi se bil pogreznil v zemljo in končal. Davorin ga je saj toliko potolažil, da je ostal doma in se vlegel k počitku, katerega pa tudi v mehkih blazinah po tolikem trpljenju ni našel.

Gospod Migolič je potem Davorinu natanko povedal celo zgodovino Marice do današnjega dne in svitle solze odkritosrčne bolesti, katere že tako dolgo niso rosile oko mladega uradnika, so zaigrale v njegovih očeh. Popolnoma potrtnad usodo nesrečne Marice, katero je toliko čislal in spoštoval, še bolj pa nad žalostjo svojega prijatelja, se je vrnil pozno zvečer domov.

Danes pa so popuščale Mirka že tudi zadnje moči. Večkrat je omahnil na divan in globoko zdihnil; mraz ga je pretresal, čeravno mu je glava kipela od vročine. Noge so se mu začele šibiti in glava mu je postajala težka. Nazadnje se je vendar podal v posteljo in sladek spanec ga je zazibal v pokoj.

Blizu male vasice ne daleč od Karlovca so že nekaj dni imeli Cigani svoj tabor. Nekaj posebnega jih je moralo zadrževati na potovanju, kajti kraj ni bil posebno ugoden za kak zaslužek in le redkokedaj se je zgodilo, da so se tukaj ustavili. Leno in brez vsacega opravka so se sprehajali ali pa ležali v gosti, hladni senci košatih dreves in nagajali drug družemu. Sem pa tam je tudi kateri izmed njih pozorno pogledal proti vozu in potem pol resno, pol šaljivo izustil par kratkih besed proti svojemu tovarišu.

Tam na vozu je slonel stari Cigan in z resnim obrazom molče zrl v blede, upadlo lice mlade deklice, ki je z umazanimi cunjami pokrita ležala pod platneno streho. Videlo se ji je na prvi hip, da je bolana, zelo bolana; oči je imela zaprte, niti ganila se ni in lahno je sopenela. Po dolgotrajnem trpljenju jo je prevzel tisti dobrodejni, sladki mir, ki se polasti človeka pred smrtjo. Hude srčne bolečine so zatrle in umorile mlado cvetko že v razvijanju, v najlepši dobi življenja. Čez nekaj časa odpre svoje velike, svitlo-mokre, modre oči in z lahnim smehljajem okoli blelih ustnic jih upre v zelene vrhove, katere so zlatili zadnji solnčni žarki. Potem se ozre proti staremu Ciganu, ki se zgane pod tem ginljivim pogledom, in mu reče s slabim, tihim glasom:

„Oče, prosim vas, izpolnite mi samo to edino, mojo zadnjo željo. Sporočite Migoličevim v Reko, kadar ne bom več med živimi, da sem se preselila tje v drugo življenje in da sem srečna.“

„Marica, saj ne bodeš umrla,“ pravi stari Cigan otožno.

„O jaz dobro čutim, da bom umrla, znabiti prej, kakor sama upam. Tako lahko, tako

sladko mi je pri srcu, kakor še nikoli," nadaljuje in njen glas je vedno bolj tih. „Obljubite mi, oče, da bodete uslišali mojo prošnjo. Opuščite mi, oče, če sem vas kedaj razžalila in bodite mi — zdravi — in srečni.“

„Marica!“ vskliknil je oče, prijel njeno suho, belo roko in jo pritiskal na prsi.

Nekaj trenutkov še in globok vzdih je upihnil mlado življenje uboge Marice. S srečnim nasmehom na ustnih, katere so še v zadnjem hipu šepetale besedo „Mirko“, je končala mlada, lepa Ciganka.

Kaj je pač čutil stari mož, katerega bi človek obsodil, da nima srca, sedaj, ko je otrpnila roka njegovega lastnega otroka na njegovih prsih? Tudi on je šel kmalu za njo tje v boljše življenje, kjer je konec vsega trpljenja vseh tug tega sveta.

Tri mesece pozneje je bil v Reki sijajen pogreb. Peljali so k zadnjemu počitku blagodušno, radodarno in toliko priljubljeno gospo Migoličevo, ki je po hudem trpljenju mirno v Gospodu zaspala. Eno velikodušno, blagodarno srce je nehalo biti, to so pričale obile solze mnogih revežev, ki so šli potrti za rakvijo in dali zadnji sprevod veliki svoji dobrotnici.

Kaj je znano gospo spravilo v grob, to je vedelo sedaj že mlado in staro po celem mestu. Velika žalost po izgubi njene rejenke Marice, in posebno še vest o njeni smrti je popolnoma potrla njene telesne moči. Vsi zdravniki niso mogli ozdraviti globoko ukoreninjenih, skelečnih bolečin, katere so polagoma razdjale njeno življenje. Mnogo, mnogo je trpela in tem slajše je bila odrešilna smrt, ki jo je odnesla gori k njeni Marici. A v spominu ubogih sirot, katerim je bila prava mati, je še dolgo živela hvaležno slavljena.

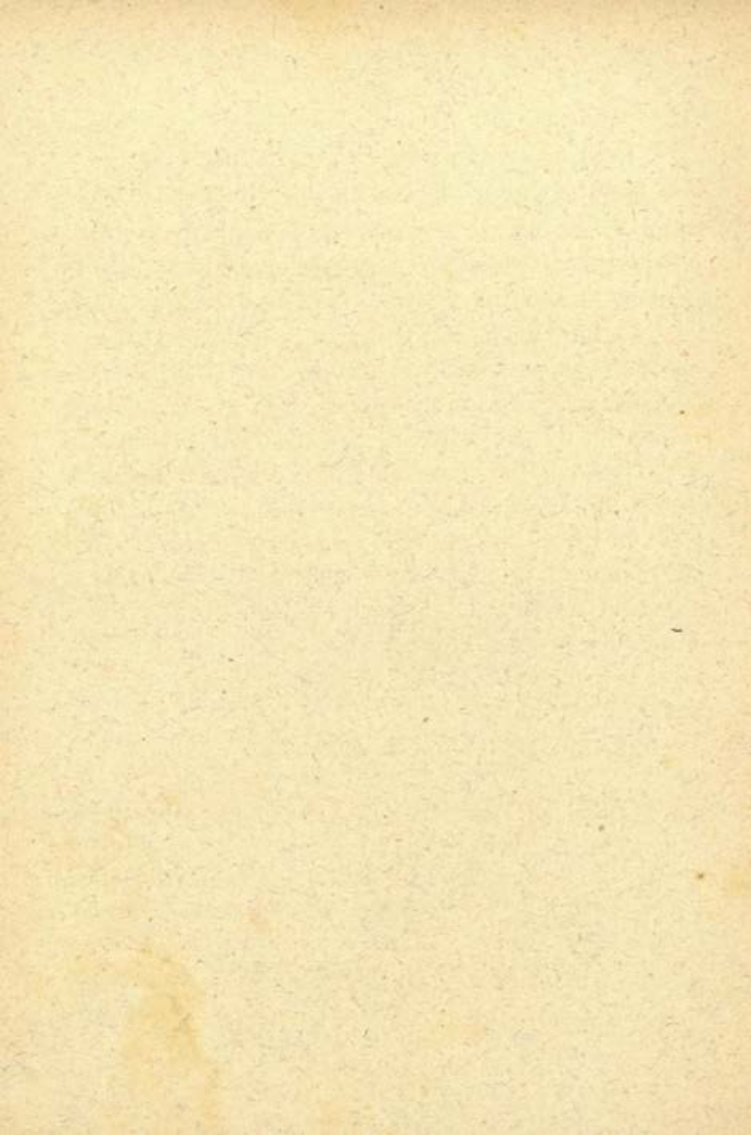
Gospod Migolič je mirno in molče prenašal svoje bolečine; vso svojo pozornost in skrb je obračal sedaj na svojega ljubljenca, edinega človeka, ki mu je še ostal kot zadnji solnčni žar v njegovem življenju. Mirko je ležal nevarno bolan med življenjem in smrtjo. Zdravniki so dvomili o njegovem okrevanju in stavili vso upanje le na njegovo zdravo telesno krepost. Gospod Migolič in stari Andrej sta mu stregla z vsemi močmi in čula pri njem noč in dan. Večkrat je široko odprl oči in nemirno gledal po sobi, a nobenega človeka ni spoznal. V nemirnih sanjah je govoril nerazumljive reči in strašne podobe je slikal z živimi barvami v razburjeni domišljiji.

Zdelo se mu je, da stoji z Marico pred oltarjem, a stoprav ko ju hoče mašnik poročati, zapazi, da je Marica v grdi, umazani ciganski obleki in naglo beži z njo iz cerkve. Drugikrat zopet se mu je sanjalo, da se pogovarja doma s svojo nevesto o veseli prihodnosti, ko vstopi stari Cigan in jo odpelje. Rešil bi jo rad in bežal z njo, a sedaj mu stopi Davorin nasproti in ga drži nazaj. Potem se mu zopet vidi, da drži Marico mrtvo na rokah in se ne more načuditi njeni lepoti; strastno jo objema, kliče in prosi, da naj oživi.

Take in enake reči so mu blodile po glavi in vsakikrat mu je stopil mrzel pot na čelo. Tedni so pretekli, da je prestal najhujšo nevarnost in začel spoznavati reči okoli sebe. Kakor da bi se zbudil iz dolgih težkih sanj, je povpraševal zdaj to, zdaj ono; a gospod Migolič in stari Andrej mu nista hotela mnogo odgovarjati, ker je potreboval pred vsem miru in govorjenje ga je preveč utrudilo. Tudi gospejino smrt sta mu zamolčala, dokler ni malo okreval. Ta novica ga je sicer še precej omamila, pa tudi tega se je kmalu otresel in potem je šlo naglo naprej na potu k zdravju.

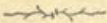
Leto in dan pozneje so odnesli tudi gospoda Migoliča k zadnjemu pokoju in Mirko je ostal sam, čisto sam na širnem svetu. Kaj mu je pomagalo vse veliko premoženje, katero je sam podedoval, ker pa ni imel ljubečega srca, ki bi ga bilo tolažilo in mu pomagalo prenašati trpljenje, katero je težilo njegovo notranje življenje! Davorin je bil že davno prestavljen v oddaljeno mesto, drugega prijatelja pa ni imel, katerega bi bil mogel tako odkritosrčno ljubiti. Prodal je hišo v Reki, na katero so ga vezali tako žalostni spomini in se napotil v daljni svet. Potoval je od mesta do mesta, od dežele do dežele in se naposled naselil v mirnem, tihem kotu svoje domovine in tam kot samotar prebil zadnja leta svojega tužnega življenja. Vedno pa ga je do zadnjega trenutka v duhu spremljala njegova nevesta, mlada, modrooka Ciganka.

II.

Humoreske.

I. PO POVELJU.

Črtica iz starega življenja vojniške krajine.

Hrvaški spisal **J. E. Tomić.**

Poslovenil **Silvester.**

Kje ste stari in mračni časi krajniških povelj in ukazov? Stali ste nekdam tako čvrsto, da bi bil človek res mislil: vi hočete vekovati. Toda čas hiti naprej in naprej ter ne gleda, koga potepta in pogazi. In ta čas pogazil je tudi vas, stara povelja, in kakor marsikatera druga stvar, spadate tudi v prošlost.

Iz te prošlosti, dragi čitatelj, podam ti tukaj edno povest po istinitem dogodku.

Bilo je leta 1835. V Primišlju zapovedoval je ondotni vojaški stotniji stotnik Negovan. Star bil je takrat že kakih šestdeset let in ne more se o njem reči, da se je že mlad vzel na to stopnjo vojaške časti, ker je vstopil v vojno kot prostak in je le polagoma dosegel vse časti od desetnika do stotnika.

Zdaj je stotnik in srečen, da je brez vsake vojniške šole dosegel to službo, ko vendar ni družega razumel kot čitati in pisati. Ker je pa tudi vedel, da bode v stotniški uniformi stopil pred Boga na račun, se je pač malo brigal, ako so ga veliko mlajši sodrugi nadkrilili. Otrok ni imel in tako je celo dobro živel s svojo dobro-

dušno ženo Jero. Bila je Jera ženica, kakor je malo takih, ker ni možu nikoli ugovarjala ter ga slušala skoraj z vojaško disciplino. So ljudje, ki ne potrebujejo mnogo do sreče in taka dva človeka bila sta Negovan in Jera. Hišo imela sta vsega polno in kako tudi ne, ko je Negovan že več let dobival dobro stotniško plačo, potrošiti pa ni mogel mnogo. Radi tega je umevno, da je ljubil goste in da ni rad hodil drugam klopi zasedat. Skoraj nesrečnega se je čutil, ako je moral kateri dan brez gosta prebiti. Eden najboljših posetovalcev bil mu je pop Jovan. Po starosti bil je stotnikov vrstnik, a tudi po srcu bil mu je najbližji prijatelj in udan z dušo in telesom. Ko je popova žena rodila možu poslednje dete, kumoval mu je pri krstu naš stotnik in tako sta si bila ta znanca tudi v botrinji; bližnejšega sorodnika od botra pa ne poznajo pravoslavni verniki v Krajini.

Nekega letnega večera sedel je stotnik na klopi pred svojim stanovanjem in je pušil tobak — kar mu je bila najljubša zabava. Mimoidoči ljudje so udano pozdravljali gospoda. Čemu bi ga pa tudi ne bili, ko je vendar takrat tak vojaški dostojanstvenik bil po ljudskem mnenju prvi za Bogom. Nakrat se začne od daleka vzdi-

govati prah po cesti, valeč se vedno bliže in bliže stotnikovemu stanovanju. Stotnik čaka in gleda, koga bode zapazil v oblaku cestnega prahu. Čez nekaj časa bila je na visokem konju razločevati postava vojaškega poslanika. Star in rujav jezdec ustavi pred Negovanom svojega konja, skoči raz njega in mu vrže vajeti preko hrbta. Potem seže v usnjato torbo, potegne iz nje pismo in ga da stotniku, postavivši se ravno kakor sveča.

„Kaj imaš dobrega?“ zakliče stotnik.

„Pismo od regimenta!“ odgovori vojak.

Starec prisloni dolgo pipo ob steno, razpečati službeno pismo in začne brati. Ko ga prebere, obledi kakor stena. Brž zamahne vojaku v znamenje, naj odide, sam pa se ves vznemirjen poda v hišo. Tukaj odpre zopet pismo in ga zopet in zopet čita. Z glavo kimaje vrže pismo po mizi in zavpije glasno: „Naj bi Bog dal, da bi se roka posušila, katera je to napisala! Pa če že roka ni kriva, brezbožen je tedaj tisti, ki je to zapovedal.“ Starec prime se z obema rokama za glavo in stopa, zdihuje po sobi gor in dol. Žena Jera se silno prestraši, ko stopi v sobo in vidi moža tako razburjenega. Dobro ga je poznala, in vedela je, da se je mo-

ralo kaj izvanrednega zgoditi, kajti Negovan je bil mož, ki ni radi kake malenkosti zgubil glave. Danes pa stopa po hiši kakor divji, je ne pogleda, še manj pa spregovori.

„Če nam hoče kdo zlo, o Bog, bodi vsaj ti pri nas!“ vzdihne žena in začne jokati; naravnost ni si upala svojega moža nagovoriti.

„Kaj stojiš nesrečnica!“ zadere se stotnik. — „Daj voz pripraviti in pošlji po kuma Jovana, naj pride nocoj na večerjo.“

Jera se obrne in odide, ne reče pa nič. Kakor ji je ukazano, hoče storiti in poslati po kuma Jovana, a zaklati tudi purana. Negovan pa si dene na glavo svojo rudečo kapico, katero je doma običajno nosil in odide na dvorišče.

„Hej, Jože!“ zakliče fanta, kateri je v drvarnici cepil drva. Fant, čuvši stotnikov glas, vrže sekuro v stran in se postavi pred gospodarja.

„Dečko! Pazi dobro, kaj ti rečem! Tamkaj v kolesnici zloženih je mnogo smrečnih desk. Napravi iz njih obširno škrinjo, ki bode dolga, kakor sem jaz. Na pokrovu pa naredi luknjo, da more zrak noter. Položili bomo vanjo človeka — koga, te ne briga. V dveh ali treh urah moraš biti gotov in si preskrbi tudi pomoči, če

je potrebuješ, a ne zini besedice. Si me razumel? Sicer gre vse narobe in slaba ti bo pela!"

Stotnik se vrne v sobo, Jože pa se koj loti posla. Ker je bilo maločesa, da ne bi bil fant znal narediti, zato mu tudi zaboj ni delal nikake preglavice. Jože bil vam je pravi vse-znalec in bolje bi bilo stotnikovi hiši, če bi se ji bili podrli trije ogli nego bi bila zgubila slugo Jožeta.

Komaj se je bil mrak naredil, že je prispel pop Jovan, starec častitega izgleda z dolgo, sivo brado. Gospodar pride mu nasproti, pa ne veselega lica kakor po navadi. Bilo je videti, kakor bi skrival pogled pred Jovanom, a rekel ni nič. Pop ga začudeno pogleda in pokimuje z glavo. Boji se mislé, da se je kaj hudega zgodilo.

Vstopita v sobo; na mizi bila je že večerja. Vsedeta se drug družemu nasproti, a Jera se odpravi v kuhinjo. Slutila je namreč, da se imata moža česa važnega pogovoriti in da takrat ni za njo mesta pri mizi. In res se ni motila.

Pop Jovan je večerjal dobre volje in trudil se je na vso silo razvedriti temno gledajočega gospodarja. Zdaj je začenjaj o tem, spet o onem, povedal je kako šalo, polnil sebi in botrinju čaše s črnim dalmatincem — vse zastonj! Naš

stotnik ostal je resen in na videz siten, ako je moral o kaki reči spregovoriti. Naposled začne to popu presedati. Napolni čašo z rujnim vinom in reče :

„Kume, zdaj sedim že črez edno uro za tvojo gostoljubno mizo, pa ne vem, čemu si me dal poklicati. Gosti vabijo se le na razveseljevanje, a ti si me pozval, da gledam tvoje mračno lice in ne slišim nobene prave besedice. Povej mi, kaj ti leži na srcu ali — ločiva se za danes in čakajva, da se ti zopet vrne dobra volja!“

Stotnik vzdahne, popraska se za učesi ter nasloni glavo na desno roko, potem pa s tužnim očesom pogleda Jovana in reče :

„Bilo bi za me bolje, da bi se ne bil rodil, in moral kaj takega dočakati. Glej moj dragi niti strela z jasnega neba ne bi me bila tako grozno prestrašila, kakor to prokl . . . povelje, katerega so mi včeraj iz Ogulina poslali. Že nad štirideset let služim cesarja, a kaj tacega še nisem doživel. Da bi bilo nesrečno pismo zgorlo prej, nego sem ga moral v roke dobiti! Čuj toraj, kaj je v njem! Še to noč namreč moram tebe, dragi prijatelj, zabiti v škrinjo in te spraviti v Ogulin. Le poglej sam to povelje, kjer se

glasi dobesedno; „da vse stare popove dobro v škrinjo zakuje in v Ogulin spravi“. In glej, baš nesreča je tako hotela, da si ti edini stari pop med drugimi popovi našega kraja. Ako bi bil kateri drugi izmed mladih zanikarnežev, ne bi mnogo maral, ali tebe, častito sivo glavo in mojega najiskrenejšega prijatelja — — —.“ Dalje ni mogel govoriti. Vdari s pestjo ob mizo, obriše si dve ali tri solze, skoči na noge in začne po sobi sem ter tja hoditi.

Pop Jovan, ki je pazljivo poslušal, kar mu je stotnik pravil, zamisli se nekaj časa, potem pa jame govoriti.

„Povelje je povelje! Ako tako pišejo, ne ostaje ti družega, kakor pokoriti se. Zakrivil nisem nič, vest imam čisto ter pred Bogom in pred ljudmi pošten obraz. Ker zahtevajo, ležem tedaj v zaboj — naj že bode! Ne boj se, da bi ti hotel uiti!“

Gospodar postoji in začuden pogleda popa Jovana. Ni se bil nadjal, da se bode ta tako lahko pokoril polkovniški zapovedi. Lice se mu razvedri; ko zasliši, kako mu sam pop hoče olajšati siten posel, o katerem si je mislil, da mu bode dal mnogo truda.

„Verjami mi, prijatelj,“ spregovori stotnik z milim glasom — „svet ne govori zastonj, da si ti razumen in veljaven človek. Prav imaš, ako porečeš, povelje je povelje. Oni polkovni zapovedniki imajo oblast, a nam velja, da slušamo in molčimo. Težko se je prepirati z onim, kateri te lahko vrže v zapor ali te še celo ustrelj.“

„Sila je sila!“ pripomni pop Jovan. „No daj, brate, kako hočeš izvršiti to reč?“

„Mislil sem že na vse. Škrinja je skoraj že gotova in ne bode ti tesno v njej. Do Ogulina peljem se sam s teboj in dotle hočeva se voziti kot človeka. Predno pa prideva v mesto, bodeš legel v škrinjo, katere pokrov hočem zabiti z dvema žrebljema tako, da lahko z laktom odvzdigneš. O tem, kaj bode pozneje, ko te oddam, sodi naj Bog!“

„A moji doma?“

„Njim bodemo naznanili, da je prišlo povelje, naj prideš takoj z menoj v Ogulin.“

Pop Jovan privoli v vse. Ko se dogovorita, sedeta zopet za mizo in v prijateljskem razgovoru pijeta mirne duše in čakata časa, ko jima bode odpotovati. Ko je bilo nekoliko že čez polunoč in se je prikazala luna, vstane stotnik Negovan ter reče: „Pojdiva!“

„V imenu božjem!“ dostavi pop Jovan in se začne pripravljati na pot. Črez nekaj časa krene voz okoli ogla primišljanske stotnije.

„Kamo hočemo, gospodine?“ vpraša kočijaž Jože.

„V Ogulin!“ zapove stotnik.

Bič pokne in konji polete.

Doma pa stoji na pragu Jera in gleda s solznimi očmi za vozom. Žalostna ne ve, kaj se godi, ali sluti le, da ni kaj dobrega. Zato toči solze. Več ko trikrat se prekriža in z globokim vzdihom vrne se v hišo.

* * *

Zori se. V Ogulin pelje se počasi voz, na katerem sedi zdaj le stotnik Negovan zadaj, Jože pa spredaj. Botrin Jovan je že v škrinji in zato je voz treba polagoma tirati, da se mož ne pobije ob smrečnih deskah. Pred polkovnijskim poslopjem se ustavi voz in Negovan stopi raz njega. Ko pogleda proti oknom, zapazi tamo gospoda obrista sloneti na oknu in kaditi. Baš danes bil je že zgodaj na nogah.

„Kaj mi voziš, prijatelj?“ vpraša smeje stotnika, kateri ga stojé ravno in trdo kot prostak pozdravi.

„Popa Jovana iz Primišlja!“ odgovori kratko stotnik.

„A kje ti je?“

„Tukaj v škrinji — celo po povelju!“

Obrist osupne. Prvi mah misli, da je prišel stotnik ob pamet.

„Ali mar noriš, za Boga svetega!“ vzklikne polkovnik. „Kakov pop, kaka škrinja, kako povelje?“

„Eh — evo ga, povelje!“ zavrne stotnik razdražen in potegne iz suknje pismo, kojega je bil ravno včeraj dobil.

„Daj, da vidim to povelje!“ vzklikne že nekoliko srditi polkovnik in se podviza iz sobe dol na dvorišče.

„Le sem s tvojim pismom!“ Polkovnik pogleda samo nadpis, potem pa podrži list stotniku pod nos.

„Čitaj glasno, kaj je tukaj pisano!“ zapove polkovnik.

S tresočim glasom in prav trdim graničarskim naglasom počne zdaj stotnik obristu deklamovati polkovniško povelje, ki se je tako-le glasilo:

„Povelje!
Stotniji

v

Primišlju!

Stotniji se zapove, da vse stare popove dobro v škrinjo zakuje in v Ogulin spravi. Oddati se imajo koj jutri v polkovniškem skladišču.“

„Oh brate, kaj pa si ti čital!“ zakliče polkovnik.

„To, kar stoji tukaj črno na belem. Povelje je povelje!“

„A kako li čitaš, božja stvar!“ zakriči polkovnik. „Kje pa stoji zapisano: stare popove?“

„Tukaj le! Kako bi pa tega tudi ne umel! V celem okraju moje stotnije je moj prijatelj Jovan edini stari pop — drugi so namreč vsi mladi — zato sem ga stlačil v to škrinjo in ga sem dovedel!“

Polkovnik ni znal, bi se li naj s krohotom nasmejal, ali pa zarjovel kot lev.

„Da bi bil raje vruga sem privlekel, nego to storil!“ reče z grmečim glasom. „Za pet ran božjih, čemu si li ti postal tako star vojak, da ne znaš in ne spoznaš, kako mora biti v pismu: topove, stare topove in ne: popove, stare popove.“

In ker res ni jasno pisano, moral bi sam spoznati, da je začetna črka nekoliko pohabljeni, t. Tako mi pa ti, stara kukavica, namesto starih malih topov, ki jih še nekaj imate v Primišlju, spraviš semkaj starega, častivrednega popa. — Vendar dobro si jo pogodil, da si mi ga pripeljal, jaz ga že namreč zdavna želim pogostiti. Danes hočem mu res prav cesarski postreči, ti pa — ti ideš k profosu, da ti jih nekaj odmeri na tvojo grbo!“

Tu zaškrtnete deske in vzdigne se škrinjin pokrov, v škrinji pa se prikaže na pol vzklonjen pop Jovan. Ponižno se polkovniku priklonivši jame govoriti:

„Oprostite milostljivi gospod in odpustite mojemu dobremu prijatelju! On je že tako nesrečen, ker je to storil, a zdaj bi ga pa še kaznovali in mučili! Nikar tega, gospod polkovnik, ker je že tako star, mnogozaslužen vojak! Mislil je, da se mora povelje dobesedno izpolniti. Odpustite mu pa tudi zato, ker mu tudi jaz iz dna svoje duše odpustim, in še jaz, kateremu si je pri celi reči vendar najslabše godilo.

Strogo polkovnikovo lice se nekoliko ublaži. „Eh — ker je že tako, naj pa bode. Oba poj-

dita z menoj v prvo nadstropje, za danes sta moja gosta!"

* * *

O tej dogodbi se je začetkoma pač malokaj zvedelo; pa kmalu zašepetal je ta nekaj, zašepetal z javno tajnostjo oni nekaj, dokler se ni vse na okrog zvedelo in se je temu pripetljaju začela krohotno smejati vsa vojaška krajina.

Zgodilo se je to res že pred dolgim časom in zdaj živi še v spominu. Mi pa smo to javno povedali, ker je vrli stotnik Negovan že dolgo mrtev in ga ta povestnica ne more več žaliti.

